

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Diplomová práce

Pojistné na sociální zabezpečení OSVČ

Bc. Lenka Schreierová

© 2021 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Lenka Schreierová

Veřejná správa a regionální rozvoj – k. s. Hradec Králové

Název práce

Pojistné na sociální zabezpečení OSVČ

Název anglicky

Social security contributions for self – employed persons

Cíle práce

Cílem diplomové práce bude charakteristika vývoje pojistného na sociální zabezpečení osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) od roku 1990 do současnosti. Budou identifikovány jednotlivé dávky tohoto pojištění a podmínky jejich nároku. Na konkrétních modelových příkladech budou znázorněny způsoby výpočtu a porovnány v rámci jednotlivých vývojových etap.

Metodika

Pro zpracování diplomové práce bude provedena kompilace informací a poznatků z právních předpisů, odborné literatury a dalších relevantních zdrojů týkajících se sociálního zabezpečení. Na základě zjištěných skutečností bude proveden podrobný rozbor vývoje pojistného na sociální zabezpečení OSVČ. Na modelových příkladech bude v jednotlivých etapách vývoje ukázán způsob výpočtu dávek plynoucích z pojistného na sociální zabezpečení OSVČ. Porovnáním těchto příkladů budou zjištěny dopady legislativních změn týkající se této problematiky.

Využita bude zejména metoda analýzy a komparace.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

důchodové pojištění, nemocenské pojištění, OSVČ, pojistné, sociální zabezpečení, vyměřovací základ

Doporučené zdroje informací

- ANTOŠÍK, Ladislav JUDr., JUDr. Jaroslav HERMAN a JUDr. Jan RYBA, CSC., 1990. Nově v sociálním zabezpečení. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Práce. ISBN 80-208-0173-1.
- ARNOLDOVÁ, Anna, 2012. Sociální zabezpečení I: sociální zabezpečení v České republice, lékařská posudková služba, pojistné, systémy sociálního zabezpečení. 1. vyd. Praha: Grada. Aktuální legislativa. ISBN 9788024737249.
- KAHOUN, Vilém, 2009. Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly [online]. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-346-2.
- KODROVÁ, Jaroslava a Eva VOLFOVÁ, 1996. Zákon o pojistném na sociální zabezpečení 1996 a pojištění nemocenské a důchodové pro podnikatele. Praha: Praktik. Zákony pro podnikovou praxi. ISBN 80-901-8225-9.
- KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ, 1997. Sociální politika. Praha: Codex Bohemia. ISBN 978-80-7478-921-2.
- Národní pojištění: měsíčník Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Česko. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Česká správa sociálního zabezpečení. Praha: ISSN 0323-2395.
- Právní předpisy. zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku, zákon č. 187/2009 Sb., o nemocenském pojištění, zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
- SWIATKOWSKI, Andrzej Marian, 2012. European Union Private International Labour Law [online]. Jagiellonian University Press. ISBN 9788323383895. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com>

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Daniela Pfeiferová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra obchodu a financí

Konzultant

Ing. Milan Ulrich

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2020

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 11. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 01. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Pojistné na sociální zabezpečení OSVČ" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 12. 3. 2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Daniele Pfeiferové, Ph.D. a Ing. Milanu Ulrichovi za odborné vedení mé práce, cenné rady, užitečné připomínky, vstřícný přístup a ochotu.

Pojistné na sociální zabezpečení OSVČ

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá oblastí sociálního zabezpečení OSVČ, které představuje důchodové a nemocenské pojištění. Cílem práce je vytvořit přehled vývoje tohoto pojištění od vzniku statutu OSVČ, tedy od roku 1990 do současnosti. V jednotlivých kapitolách teoretické části práce jsou popsány zásadní změny ohledně této problematiky týkající se podmínek účasti na pojištění, určení vyměřovacích základů pro odvod pojistného a vymezení rozsahu dávek, na které lze uplatnit nárok. V další části práce jsou u jednotlivých vývojových etap uvedeny minimální vyměřovací základy platné v daném roce a z nich plynoucí pojistné. Následně jsou tyto vyměřovací základy použity v konkrétních výpočtech nemocenských dávek. Na těchto modelových příkladech je ukázán jednak způsob výpočtu dávky, ale také jak byla jednotlivými legislativními změnami ovlivněna jejich výše.

Pomocí získaných statistických dat jsou zobrazeny vývojové tendence jednotlivých ukazatelů, jako jsou počty OSVČ vykonávající samostatnou výdělečnou činnost, počty OSVČ s povinností platit pojistné a počty OSVČ účastných na nemocenském pojištění.

Klíčová slova: důchodové pojištění, nemocenská, nemocenské pojištění, OSVČ, peněžitá pomoc v mateřství, přehled o příjmech a výdajích, rozhodné období, samostatná výdělečná činnost, vyměřovací základ

Social security contributions for self – employed persons

Abstract

This diploma thesis deals with sphere of social security of self – employed persons which represents pension and sickness insurance. The aim of this work is to create a statement of the development of this insurance since the inception of status “SEP” (self – employed person) from 1990 to the present. The individual chapters of the theoretical part of this work describe the basic changes regarding this issue concerning the conditions of participation in the insurance, the determination of assessment bases for payment of insurance premiums and the definition of the range of benefits to which a claim can be made. The minimum assessment bases valid in the given year and the resulting insurance premiums are given for individual development stages in the next part of the work. These assessment bases are used subsequently in specific calculations of sickness benefits. These model examples show both the method of calculating the benefit but also how their amount was affected by individual legislative changes.

Using the obtained statistical data, the development tendencies of individual indicators are displayed, such as the number of self – employed persons performing self – employed activity, the number of self – employed persons obliged to pay insurance premiums and the number of self – employed persons participating in sickness insurance.

Keywords: pension insurance, sickness benefit, sickness insurance, self – employed person (SEP), financial help in maternity, statement of revenues and expenses, decisive period, self-employment, assessment basic

Obsah

Úvod	10
1.1 Cíl práce	12
1.2 Metodika	12
2 Teoretická část.....	13
2.1 Definice samostatné výdělečné činnosti	14
2.2 Sociální zabezpečení OSVČ od 1. května 1990 do 31. prosince 1993	15
2.2.1 Vyměřovací základ a pojistné na sociální zabezpečení	16
2.2.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení	19
2.2.3 Podmínky a rozsah dávek z důchodového zabezpečení	21
2.3 Změny v sociálním zabezpečení OSVČ od 1. ledna 1994	21
2.3.1 Vyměřovací základ a pojistné na sociální zabezpečení	24
2.3.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení	26
2.4 Změny v sociálním zabezpečení OSVČ od 1. ledna 1996	28
2.4.1 Vyměřovací základ a pojistné na důchodovém a nemocenském pojištění	30
2.4.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení	33
2.5 Změny v sociální zabezpečení OSVČ od 1. ledna 2004	34
2.5.1 Vyměřovací základ a pojistné na důchodovém a nemocenském pojištění	36
2.6 Změny v sociálním zabezpečení OSVČ od 1. ledna 2009	38
2.6.1 Vyměřovací základ a pojistné na důchodovém a nemocenském pojištění	40
2.6.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení	45
2.7 Změny v sociální zabezpečení OSVČ od 1. ledna 2019	47
2.7.1 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení	49
2.8 Sociální zabezpečení OSVČ migrujících v rámci Evropské unie	50
3 Výsledky a diskuse	52
3.1 Modelový příklad s minimálními vyměřovacími základy DP a NP	53
3.1.1 Období od května 1990 - 1993	53
3.1.2 Období od roku 1994 - 1995	55
3.1.3 Období od roku 1996 - 2003	56
3.1.4 Období od roku 2004 - 2008	60
3.1.5 Období od roku 2009	62
3.2 Modelové příklad s minimálními VZ pro DP a maximálními pro NP	67
3.3 Vyhodnocení modelových příkladů a analýza vývoje výše a počtu vyplacených nemocenských dávek	73
3.4 Analýza vývoje počtu OSVČ	77
Závěr	79

4 Seznam použité literatury..... 81

Seznam grafů

Graf 1 - Výše nemocenských dávek z modelových příkladů	73
Graf 2 - Nemocenské dávky a peněžité pomoc v mateřství v Kč.....	75
Graf 3 - Počet nemocenských dávek a peněžité pomoci v mateřství OSVČ	76
Graf 4 - Vývoj počtu OSVČ 1990 – 2019	78

Seznam tabulek

Tabulka 1- Předpis plateb v r. 1990 - 1993, uvedeno v Kč	53
Tabulka 2 - Předpis plateb v r. 1994 a 1995, uvedeno v Kč.....	55
Tabulka 3 - Předpis plateb v r. 1996 - 1998, uvedeno v Kč	57
Tabulka 4 - Předpis plateb v r. 1999 - 2003, uvedeno v Kč	58
Tabulka 5 - Předpis plateb v r. 2004 - 2008 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč	60
Tabulka 6 - Předpis plateb v r. 2009 - 2012 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč	63
Tabulka 7 - Předpis plateb v r. 2013 - 2016 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč	65
Tabulka 8 - Předpis plateb v r. 2017 - 2020 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč	66
Tabulka 9 - Předpis plateb r. 2009 a 2010 s max. NP činnost, uvedeno v Kč.....	68
Tabulka 10 - Předpis plateb r. 2011 a 2013 s max. NP, hlavní činnost, uvedeno v Kč.....	69
Tabulka 11 - Předpis plateb r. 2015 a 2018 s max. NP, hlavní činnost, uvedeno v Kč.....	71
Tabulka 12 Statistika dávek OSVČ od r. 1993 do r. 2019.....	74
Tabulka 13 Statistika vývoje počtu OSVČ 1990 - 2019.....	77

Seznam použitých zkratk

OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení

Úvod

Sociální zabezpečení pro OSVČ se sjednotilo a výrazněji změnilo po roce 1989, kdy se začaly vytvářet podmínky a prostor pro soukromé podnikání. V letech následujících došlo k řadě úpravám a novelizacím tohoto zabezpečení. Placením pojistného na důchodové zabezpečení se OSVČ zajišťují na stáří (starobní důchody) či na případ vzniku invalidity (invalidní důchody) a nemocenským pojištěním se zabezpečují pro případ vzniku nepříznivé události jako je nemoc, úraz či pro případ nároku na peněžitou pomoc v mateřství. Celé sociální zabezpečení OSVČ, tedy jak důchodové, tak i nemocenské pojištění prošlo řadou změn, které se týkaly jak způsobu určení vyměřovacích základů, tak i povinnosti toto pojištění platit.

Teoretická část práce je rozdělena do jednotlivých kapitol podle období, ve kterých došlo k zásadním změnám v sociálním zabezpečení OSVČ. Jaké byly podmínky účasti na důchodovém a nemocenském pojištění, v jakém období se jednalo o účast vždy povinnou, a kdy o dobrovolnou a za jakých podmínek. Jakým způsobem pojištění vzniklo a z jakých důvodů došlo k jeho zániku. Jsou zde vysvětleny způsoby výpočtu vyměřovacích základů a z nich vyměřené pojistné a jeho splatnost. Pozornost je také zaměřena na dávky, které lze z pojištění OSVČ nárokovat. Zejména jde o dávky z nemocenského pojištění OSVČ a faktory, které byly klíčové pro samotný výpočet jako je rozhodné období, výše limitů denních vyměřovacích základů a výše procentní sazby. Cílem této části práce je vytvořit přehled nejdůležitějších mezníků ve vývoji sociálního zabezpečení OSVČ.

V druhé části diplomové práce je na modelových příkladech ukázán způsob výpočtu nemocenských dávek v jednotlivých etapách vývoje sociálního zabezpečení OSVČ. Cílem těchto výpočtů je ukázat, jaký vliv měly legislativní změny na výslednou výši dávky a zda mohla OSVČ tuto výši ovlivnit.

Dále je prostřednictvím statistik získaných z ČSSZ a OSSZ Kolín porovnán vývoj výše nemocenských dávek a jejich počet. Bylo období s viditelnými výkyvy? A v případě že ano, co je způsobilo?

Další otázkou, kterou se práce zabývá je vývoj počtu OSVČ vykonávajících samostatnou výdělečnou činnost a OSVČ, kteří jsou účastny na důchodovém a nemocenském pojištění a jaké jsou vývojové tendence těchto ukazatelů.

Cíl práce a metodika

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce bude charakteristika vývoje pojistného na sociální zabezpečení osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) od roku 1990 do současnosti. Budou identifikovány jednotlivé dávky tohoto pojištění a podmínky jejich nároku. Na konkrétních modelových příkladech budou znázorněny způsoby výpočtu a porovnány v rámci jednotlivých vývojových etap. Z výsledků porovnání bude zjištěno, do jaké míry měly legislativní změny vliv na samotnou výši dávek a zda byla možnost tuto výši ovlivnit.

Dalším cílem bude vytvořit přehled vývoje výše vyplacených dávek a jejich počet na základě statistických údajů vedených na OSSZ Kolín.

1.2 Metodika

Pro zpracování diplomové práce bude provedena kompilace informací a poznatků z právních předpisů, odborné literatury a dalších relevantních zdrojů týkajících se sociálního zabezpečení. Na základě zjištěných skutečností bude proveden podrobný rozbor vývoje pojistného na sociální zabezpečení OSVČ. Na modelových příkladech bude v jednotlivých etapách vývoje ukázán způsob výpočtu dávek nárokovaných z pojistného na sociální zabezpečení OSVČ, konkrétně z nemocenského pojištění OSVČ. U jednotlivých období bude znázorněn přehled minimálních vyměřovacích základů a z toho plynoucí platby na pojistné na důchodové a nemocenské pojištění. Tyto vyměřovací základy budou použity pro výpočet dávek v případě dočasné pracovní neschopnosti. Porovnáním těchto příkladů budou zjištěny dopady legislativních změn týkající se této problematiky. Využita bude zejména metoda analýzy a komparace.

2 Teoretická část

Sociální zabezpečení je nástrojem sociální politiky státu. Každý stát má interpretaci tohoto pojmu různou, liší se v charakteru, náplni, cílech nebo výčtu sociálních událostí, na které se toto zabezpečení vztahuje. Tento rozdílný pohled je dán historickým vývojem státu, tradicemi, ekonomickými a politickými faktory.

V České republice došlo na počátku 90. let k transformaci sociálního systému v návaznosti na politické a ekonomické změny po roce 1989. Hlavním úkolem sociálního zabezpečení se stalo předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí. Těmito událostmi se rozumí zejména nemoc, úrazy, těhotenství, invalidita, stáří, smrt rodinného příslušníka a další. Mezi systémy sociálního zabezpečení patří sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc (Krebs, & Durdisová, 1997, pp. 183-185).

Vzhledem k tématu této práce je předmětem zájmu oblast sociálního pojištění. Jde o povinné, zákonem uložené pojistné, kterým se člověk zajišťuje pro případné sociální události. Odkládá část svých příjmů do státního rozpočtu na krytí své budoucí sociální události. Zákon určuje jak osobní rozsah, tj. okruh pojištěných osob a okruh poplatníků, tak i rozsah věcný, tj. pojištění sociální události, podmínky vzniku nároku na dávku (Kahoun, 2009, p. 27).

Orgánem vykonávajícím sociální pojištění je Česká správa sociálního zabezpečení. Jedná se o největší správní instituci v ČR, je podřízena Ministerstvu práce a sociálních věcí. Organizačními složkami jsou jednotlivé Okresní správy sociálního zabezpečení, které jsou zřízeny pro jednotlivé okresy a provádí výběr a kontrolu tohoto pojistného.

Pojistné na sociální zabezpečení, které upravuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, zahrnuje:

- a) důchodové pojištění
- b) nemocenské pojištění
- c) příspěvek na státní politiku nezaměstnanosti

Plátcí a poplatníci pojištění dle tohoto zákona jsou zaměstnavatelé, zaměstnanci a osoby samostatně výdělečně činné.

2.1 Definice samostatné výdělečné činnosti

Vzhledem k řadě změn, které proběhly v průběhu roku 1990, jak sociálních, tak ekonomických, se vytvořily podmínky pro osoby podnikající, proto muselo dojít ke změnám v organizaci sociálního zabezpečení a tím i k podpoře podnikatelské sféry. Novou právní úpravou došlo s účinností od 1. května 1990 ke sjednocení podmínek pro tzv. osoby samostatně výdělečně činné.

Co se rozumí samostatnou výdělečnou činností a jaké jsou podmínky účasti na pojištění, upravuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Osobou samostatně výdělečně činnou může být osoba, která ukončila povinnou školní docházku, dosáhla alespoň věku 15 let a vykonávala samostatnou výdělečnou činnost nebo při výkonu samostatné výdělečné činnosti spolupracuje a lze na ni dle zákona o daních z příjmů rozdělovat příjmy a výdaje dosažené touto činností.

Výkonem samostatné výdělečné činnosti se rozumí:

- a) podnikání v zemědělství, jestliže je fyzická osoba provozující zemědělskou výrobu vedena v evidenci zemědělských podnikatelů na příslušném úřadu obce
- b) provozování živnosti na základě oprávnění dle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání
- c) činnost společníka v.o.s. nebo komplementáře komanditní společnosti vykonávaná pro tuto společnost
- d) výkon umělecké nebo jiné tvůrčí činnosti na základě autorskoprávních vztahů
- e) výkon jiné činnosti konané výdělečně na základě oprávnění dle zvláštních předpisů, např. advokacie, lékaři, daňový poradci, práce v pojišťovnictví, tlumočníci atd.
- f) ostatní výkon činností, vykonávaných vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení příjmu (Arnoldová, 2012, pp. 95-96).

Od 1. ledna 2004 se samostatná výdělečná činnost dělí na hlavní a vedlejší. Činnost OSVČ se považuje vždy za hlavní, pokud neoznámí důvody pro výkon vedlejší činnosti. Těmito důvody jsou:

- a) výkon zaměstnání zakládající účast na nemocenském pojištění
- b) nárok na výplatu invalidního důchodu nebo přiznání starobního důchodu
- c) nárok na rodičovský příspěvek
- d) nárok na PPM nebo nemocenské z důvodu těhotenství a porodu, pokud tyto dávky náleží z nemocenského pojištění zaměstnanců
- e) osobní péče o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I, nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II až IV, pokud osoba, která je závislá na péči jiné osoby, je osobou blízkou, nebo žije s OSVČ v domácnosti
- f) nezaopatřené dítě (student) (Arnoldová, 2012, p. 97).

2.2 Sociální zabezpečení OSVČ od 1. května 1990 do 31. prosince 1993

Základní podmínkou vzniku zabezpečení bylo platné oprávnění k výkonu činnosti. Zabezpečení vzniklo dnem, který OSVČ uvedla na přihlášce jako den zahájení činnosti. Tento den nemohl předcházet dni, od kterého je oprávněna vykonávat svou činnost. Přihlášku k zabezpečení byla OSVČ povinna podat do 8 dnů od zahájení činnosti. Tuto přihlášku podávala jak za sebe, tak i v případě spolupracujícího člena od 1. května 1990 do 31. srpna 1990 u odboru sociálních věcí a zdravotnictví okresního nebo obvodního národního výboru. A od 1. září 1990 nově u okresních správy sociálního zabezpečení (Antošík & Herman, & Ryba, CSc., 1990, pp. 43-44).

Zabezpečení OSVČ bylo založeno na pojišťovacím principu. To znamená, že OSVČ a spolupracující osoby byly účastny zabezpečení jen tehdy, jestliže zaplatili pojistné. Účast na zabezpečení byla povinná. Možnost volby byl pouze v případech, kdy OSVČ:

- a) vykonávala činnost v tak malém rozsahu, že její příjem nedosahoval 4 800 Kč ročně (od 1. ledna 1992 se tato částka zvýšila na 9 600 Kč),

- b) byla účastna nemocenského a důchodového zabezpečení z jiného důvodu,
- c) pobírala starobní nebo invalidní důchod (Antošík & Herman, & Ryba, CSc., 1990, pp. 44-45)

Pokud se i tyto osoby přihlásily a platily pojistné, byly zabezpečeny stejně jako OSVČ. Ze zabezpečení se mohly kdykoli odhlásit.

Zabezpečení zaniklo dnem, který je uveden na odhlášce jako den ukončení činnosti. Pokud zaniklo oprávnění k výkonu činnosti, automaticky zaniklo i zabezpečení. Odhláška se též podávala do 8 dnů od skončení činnosti.

Přihlášky i odhlášky se podávaly na předepsaných tiskopisech. K provádění zabezpečení OSVČ byla příslušná ta OSSZ, v jejíž působnosti měla OSVČ místo trvalého pobytu. Měla-li spolupracující osoba jiné místo trvalého pobytu než OSVČ, je k provádění zabezpečení spolupracující osoby příslušná OSSZ podle místa trvalého pobytu OSVČ.

2.2.1 Vyměřovací základ a pojistné na sociální zabezpečení

Výši vyměřovacího základu si OSVČ jak pro sebe, tak i pro spolupracující osobu určovala sama bez ohledu na skutečnou výši příjmu, kterého dosahovala ze samostatné výdělečné činnosti. Vyměřovací základ nešel dodatečně snižovat ani zvyšovat. Jakmile bylo na daný měsíc uhrazeno pojistné v určité výši, nešlo ji dodatečně změnit. Vyměřovací základ v letech 1990 a 1991 činil nejméně 400 Kč a nejvýše 10 000 Kč měsíčně.

Pojistné činilo 25 % z vyměřovacího základu. Tedy měsíční záloha činila nejméně 100 Kč a nejvíce 2 500 Kč. Výše pojistného pro osoby vykonávající uměleckou činnost nebo jinou tvůrčí činnost na základě autorského zákona byla odlišná. Do 31. prosince 1990 činila 5 % z vyměřovacího základu a v letech 1991 a 1992 činila 10 % z vyměřovacího základu (Antošík & Herman, & Ryba, CSc., 1990, pp. 46-48).

Od 1. ledna 1992 se minimální vyměřovací základ zvýšil na částku 2 000 Kč. To znamená, že minimální měsíční pojistné se tak zvýšilo ze 100 Kč na 500 Kč.

Pojistné se zaokrouhlovalo vždy na celé koruny a platilo se na celý měsíc. Pojistné se platilo dopředu, vždy do 20. předcházejícího měsíce. V měsíci zahájení činnosti se platilo do osmi

dnů od zahájení činnosti. Povinnost platit pojistné měla jak za sebe, tak i za spolupracující osobu. Čím vyšší si OSVČ určila vyměřovací základ, tím vyšší zaplatila pojistné, ale také vyšší pobírala dávky z nemocenského a důchodového zabezpečení. Při placení v řádném termínu si OSVČ měsíční vyměřovací základ mohla libovolně měnit, aniž by změnu musela oznámit orgánům sociálního zabezpečení. Pouze u placení dlužného pojistného musel být vyměřovací základ na celé období, za které se pojistné doplácí ve stejné výši. Při zpětné úhradě pojistného nebyly stanoveny žádné sankce či penále.

S účinností od 1. července 1993 došlo k výrazným změnám právní úpravy pojistného na sociální zabezpečení u osob samostatně výdělečně činných, a to na základě zákona č. 160/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní sociální politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Důležitou změnou bylo zavedení placení pojistného formou záloh a doplatku, čímž došlo k návaznosti pojistného na skutečné příjmy osoby samostatně výdělečně činné.

Výše zálohy na pojistné činila 36 % z měsíčního vyměřovacího základu (4,8 % na nemocenské pojištění, 27,2 % na důchodové pojištění a 4 % na státní politiku zaměstnanosti).

Výši měsíčního vyměřovacího základu pro stanovení výše zálohy na pojistné si OSVČ určovala sama s tím, že byla omezena pouze minimální hranicí tohoto měsíčního vyměřovacího základu. Pokud osoba samostatně výdělečně činná vykonávala činnost v roce 1992, činila tato minimální výše 35 % (do 30. června činila tato výše 45 %) z částky rovnající se průměru příjmů ze samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů dosažených v předchozím roce. Pokud takto stanovený základ činil méně než částku rovnající se polovině minimální mzdy pro pracovníky v pracovním poměru, která platila k 1. dni kalendářního měsíce, ve kterém se záloha na pojistné platila (jednalo se o částku 1 100 Kč), vycházelo se z této částky jako z minimálního vyměřovacího základu. Takto stanovený minimální vyměřovací základ, tedy polovina minimální mzdy, byl limitem i pro ty, kteří v roce 1992 samostatnou činnost nevykonávali a zahájili až po 1. lednu 1993. Poprvé se takto stanovená záloha platila za měsíc srpen 1993.

Při přechodu na novou právní úpravu byla OSVČ tedy povinna do 30. června 1993 podat Výpis z daňového priznání za rok 1992, ve kterém byly uvedeny skutečné příjmy a výdaje

ze samostatné výdělečné činnosti potřebné pro výpočet vyměřovacího základu pro pojistné na rok 1993. Do podání tohoto výpisu platila OSVČ zálohy ve výši předpokládaných příjmů. Po podání výpisu byla OSVČ povinna uhradit případný doplatek pojistného do 31. července 1993. Pokud bylo pojistné doplaceno do 30. června 1993, byla použita sazba 45 %, po 1. červenci 1993 sazba 35 %.

Pokud OSVČ v roce 1993 dosahoval nižších příjmů než v roce 1992, nová právní úprava jim umožnila požádat o snížení měsíčního vyměřovacího základu. Pokud OSVČ prokázala, že její příjem ze samostatné výdělečné činnosti, nebo příjem spolupracující osoby, po odpočtu výdajů připadající na jeden kalendářní měsíc v období alespoň tří po sobě jdoucích měsíců, poklesl nejméně o jednu třetinu oproti roku 1992, byla OSSZ povinna žádosti vyhovět a snížit měsíční vyměřovací základ na období nejdéle tří měsíců.

Za rok 1993 nově také docházelo k vyúčtování zaplacených záloh. OSVČ byla povinna do 8 dnů po podání daňového přiznání za rok 1993 předložit OSSZ vyplněný tiskopis – „Přehled o údajích podle § 15 odst. 1 zákona č. 589/1992 Sb., v platném znění, za rok 1993“ (dále jen Přehled). V tomto přehledu se uvedly skutečné příjmy a výdaje ze samostatné výdělečné činnosti, ze kterých se vypočítala výše pojistného pro rok 1993 a stanovila se nová výše záloh v roce 1994. Výši vyměřovacího základu pro stanovení pojistného za rok 1993 si OSVČ určila sama, byla však limitovaná minimální a maximální hranicí. Minimální hranice činila 35 % příjmů po odpočtu výdajů ze samostatné výdělečné činnosti, ne však méně než částku rovnající se šestinásobku minimální mzdy pro pracovníky v pracovním poměru platnou vždy k 1. lednu kalendářního roku, ve kterém se přehled podává (pro rok 1993 tedy platná k 1. lednu 1994). Tato absolutní minimální hranice se dále snižovala o polovinu minimální mzdy za kalendářní měsíc v roce 1993, ve kterém trvaly tzv. kvalifikované důvody. Těmito důvody byla pracovní neschopnost, nařízená karanténa, výkon služby v ozbrojených službách nebo civilní služby, pobírání peněžité pomoci v mateřství (VOLFOVÁ, 1993, p. 4). Za měsíce, ve kterých trvaly tyto kvalifikované důvody nebyla ani povinnost platit zálohy na pojistné. Pokud byla záloha zaplacená, byla považovaná za přeplatek na pojistném. Maximální hranice pro určení ročního vyměřovacího základu činila 486 000 Kč. Výše ročního pojistného činila 36 % z takto určeného vyměřovacího základu.

Při vyúčtování se porovná úhrn zaplacených záloh s vypočteným pojistným z určeného vyměřovacího základu. Pokud byl úhrn záloh nižší než pojistné, měla OSVČ povinnost vzniklý rozdíl uhradit do 8 dnů po podání daňového přiznání. V opačném případě vznikl přeplatek, který OSSZ byla povinna vrátit do jednoho měsíce ode dne, kdy se o přeplatku dozvěděla. Pokud nebylo dlužné pojistné ve stanovené lhůtě uhrazeno, bylo zahájeno penalizační období – za každý den prodlení činilo penále 0,3 % z dlužné částky.

2.2.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení

Pro nároky z nemocenského zabezpečení se vyžadovaly kromě specifických podmínek pro jednotlivé dávky, dvě základní podmínky, a to podání přihlášky k účasti zabezpečení a placení pojistného. Pojistné muselo být zaplaceno za celou dobu trvání zabezpečení a za měsíc, v němž vznikl nárok na dávku, muselo být zaplaceno v řádném termínu.

Výjimku tvořily umělci a občané poskytující služby na základě povolení národního výrobu, kteří byli účastny sociálního zabezpečení před 30. dubnem 1990. Pokud tyto osoby vykonávaly činnost i nadále, musely podat přihlášku a zaplatit pojistné nejpozději do 31. prosince 1990. Takto zaplacené pojistné se považovalo za zaplacené včas a na dávky nemocenského zabezpečení, které v tuto dobu vznikly, byl nárok a musely být doplacený.

OSVČ byla povinna platit pojistné i za dobu, po kterou pobírala nemocenské dávky. Nebylo-li pojistné za daný měsíc uhrazeno, výplata dávky nenáležela. Dávka byla vyplacena až po úhradě dlužného pojistného. Vzhledem k nové právní úpravě od 1. července 1993 tato povinnost zanikla.

OSVČ náležely dávky v době trvání zabezpečení nebo době tzv. ochranné lhůty. Ochranná lhůta u OSVČ plynula pouze tehdy, byla-li podána odhláška ze zabezpečení při skončení samostatné výdělečné činnosti. Ochranná lhůta činila 42 dnů od skončení samostatné výdělečné činnosti. Jestliže činnost trvala kratší dobu, činila ochranná lhůta jen tolik dnů, kolik trvalo zabezpečení. Při ukončení zabezpečení v době těhotenství, ochranná lhůta činila 6 měsíců. Vznikem jiného zabezpečení (pojištění) ochranná lhůta zanikla (Tkáč, 1991, p. 68).

Rozsah dávek z nemocenského zabezpečení:

- a) nemocenské
- b) peněžité pomoci v mateřství
- c) podpora při narození dítěte
- d) přídavky na děti
- e) pohřebné
- f) lázeňská péče (SOUKUP, 1990, p. 7)

Lázeňská péče se stala od 1. ledna 1993 součástí zdravotního pojištění. Podpora při narození dítěte, přídavky na děti a pohřebné byly dávky, jejichž výše nebyla ovlivněna výší zaplaceného pojistného. Jednou z podmínek pro jejich přiznání a výplatu byla pouze účast na nemocenském pojištění OSVČ. Výše nemocenské a peněžité pomoci v mateřství měla přímou vazbu na výší zaplaceného pojistného v rozhodném období.

Nemocenské náleželo od prvního dne pracovní neschopnosti. Jeho výše se stanovila z denního vyměřovacího základu procentní sazbou. Byla vždy stanovena maximální výše tohoto základu, pro rok 1990 šlo o částku 107 Kč, v roce 1991 o částku 129 Kč a v roce 1993 o částku 190 Kč (Loucký, 1993, p. 148).

Procentní sazba činila do 31. prosince 1992:

- a) první tři dny 70 % průměrné denní částky vyměřovacího základu
- b) od čtvrtého dne do konce trvání pracovní neschopnosti 90 % průměrné denní částky vyměřovacího základu

Procentní sazba od 1. ledna 1993:

- a) první tři dny 50 % denního vyměřovacího základu
- b) další dny 69 % denního vyměřovacího základu (Loucký, 1993, p. 148).

Denní vyměřovací základ představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné, vydělené počtem kalendářních dnů v rozhodném období.

Rozhodným obdobím bylo:

- a) měsíc, v němž vznikl nárok na nemocenské, jestliže v tomto měsíci vzniklo i sociální zabezpečení

- b) předcházející kalendářní rok
- c) netrvalo-li zabezpečení po celý předchozí kalendářní rok, byla rozhodným obdobím část tohoto roku, pokud trvalo zabezpečení alespoň šest měsíců,
- d) v ostatních případech je rozhodným obdobím 12 kalendářních měsíců před měsícem, ve kterém vznikla pracovní neschopnost, a pokud trvalo zabezpečení kratší dobu, byla rozhodným obdobím celá tato doba.

Od 1. ledna 1993 došlo ke změně v bodě c) kdy zabezpečení muselo trvat alespoň tři měsíce v předcházející roce. Pokud trvalo méně, byla rozhodným obdobím celá doba od 1. dne vzniku pojištění do konce měsíce předcházejícího měsíci, v němž vznikla pracovní neschopnost.

2.2.3 Podmínky a rozsah dávek z důchodového zabezpečení

Podmínky nároku a výpočet dávky z důchodového zabezpečení se pro OSVČ se stanoví stejně jako pro ostatní zaměstnance. Hrubým výdělkem pro tyto osoby však není skutečný příjem, ale vyměřovací základ, který si určila sama OSVČ. Jako doba zaměstnání se u OSVČ hodnotila jejich samostatná výdělečná činnost jen, bylo-li zapláceno pojistné za celou dobu trvání sociálního zabezpečení.

Rozsah dávek z důchodového zabezpečení:

- a) starobní důchod
- b) invalidní důchod, částečný invalidní důchod
- c) vdovský důchod, sirotčí důchod
- d) důchod manželky (Antošík & Herman, & Ryba, CSc., 1990, p. 50)

2.3 Změny v sociálním zabezpečení OSVČ od 1. ledna 1994

Od 1. ledna 1994, v souvislosti se zavedením dobrovolného nemocenského pojištění u OSVČ, se začaly rozlišovat podmínky účasti zvlášť pro důchodové zabezpečení a zvlášť pro nemocenském pojištění.

Pokud OSVČ vykonávala pouze samostatnou výdělečnou činnost, byla nadále povinně účastna důchodového zabezpečení v roce zahájení své činnosti.

Pokud OSVČ byla vedle výkonu samostatné výdělečné činnosti zaměstnaná nebo byla poživitelem starobního či invalidního důchodu, vznikla její účast na důchodovém zabezpečení v roce zahájení činnosti tehdy, jestliže dosáhla za tento rok stanovené výše příjmů, která zakládá povinnou účast na důchodovém zabezpečení. Tato výše představovala dvanáctinásobek minimální mzdy. Tato částka se snižovala o měsíce, ve kterých netrval výkon činnosti a o měsíce, ve kterých po celý měsíc uplatňovala OSVČ nárok na dávky z nemocenského pojištění. Tuto částku zjistila OSVČ až při podání daňového přiznání, proto byla povinna do osmi dnů od podání přiznání jednak předložit příslušné OSSZ přehled o příjmech a výdajích OSVČ a také se přihlásit k důchodovému zabezpečení. Zabezpečení vzniklo zpětně od data zahájení činnosti a za tento rok musela OSVČ zaplatit pojistné ve stejném termínu jako byla povinnost podat přihlášku k důchodovému zabezpečení, tedy do osmi dnů od podání daňového přiznání. Do tohoto termínu byla povinna doplatit i zálohy za měsíce leden a následující až do měsíce, ve kterém podala přehled.

Tato OSVČ se k důchodovému zabezpečení mohla dobrovolně přihlásit i během roku zahájení činnosti. Pak její účast vznikla také zpětně od data zahájení činnosti, ale i s povinností platit zálohy na pojistné. Tyto zálohy musela OSVČ doplatit do osmého dne následujícího měsíce po měsíci, ve kterém se přihlásila k důchodovému zabezpečení.

V letech následujících, pokud OSVČ nedosáhla stanoveného minimálního příjmu ze samostatné výdělečné činnosti a nechtěla být již přihlášená k důchodovému zabezpečení, měla možnost se z účasti odhlásit kdykoli během roku, který následoval po roce, ve kterém nebyl dosažen požadovaný příjem. Zabezpečení zaniklo ke konci měsíce, který byl splatný ke dni odhlášení. U takto ohlášené OSVČ mohla znovu účast na důchodovém zabezpečení vzniknout nejdříve 1. ledna roku, který následoval po roce, ve kterém opět dosáhne alespoň stanoveného minimálního příjmu. Toto pravidlo účasti na důchodovém zabezpečení platilo jak pro OSVČ, které vykonávaly pouze samostatnou výdělečnou činnost i pro ty, které byly vedle své činnosti poživiteli důchodu či v zaměstnání.

Za stejných podmínek byly účastny důchodového zabezpečení i spolupracující osoby, ovšem s tím, že důchodové zabezpečení spolupracující osoby mohlo vzniknout jen tehdy, byla-li tohoto pojištění účastna i OSVČ, se kterou spolupracovala.

Pokud OSVČ zahájila v průběhu své činnosti i spolupráci, byla stále vedena pod jedním variabilním symbolem (pořadové číslo přidělené OSSZ při zahájení činnosti) a výše měsíčního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného na důchodové zabezpečení, případně na nemocenské pojištění, byla nadále stanovena z příjmů ze samostatné výdělečné činnosti, tzn., že zůstala stejná. Oproti tomu, osoba, která byla přihlášena jako spolupracující osoba a souběžně zahájila i výkon samostatné výdělečné činnosti, měla povinnost se do osmi dnů od zahájení přihlásit na příslušnou OSSZ, která ji přidělila nový variabilní symbol a stanovila měsíční vyměřovací základ pro placení důchodového zabezpečení v minimální výši, tedy ve výši 1 100 Kč. Následně při posuzování příjmů rozhodných pro účast na důchodovém zabezpečení záleželo na tom, zda v době posouzení vykonávala osoba jen spolupráci nebo samostatnou výdělečnou činnost. Pokud byla osoba v této době jen spolupracující, přihlíželo se pouze k příjmům dosažených ze spolupráce. Pokud taková osoba vykonávala samostatnou výdělečnou činnost, byly rozhodující příjmy jak z činnosti OSVČ, tak i ze spolupráce za období, kdy byla vykonávána souběžně. (KODROVÁ, 1995, pp. 41-42).

Od 1. ledna 1994 se nemocenské pojištění OSVČ stalo dobrovolné. OSVČ, která byla účastna pojištění k 31. prosinci 1993 a činnost vykonávala i po tomto datu, se mohla z nemocenského pojištění odhlásit nejdříve však k 1. únoru 1994. Pokud odhlášení bylo oznámeno do 28. února 1994, byla možnost se odhlásit i zpětně (nejdříve k 1. únoru 1994). Po tomto datu šlo nemocenské pojištění odhlásit dnem přijetí odhlášky či do budoucna. Již nikdy zpětně. Odhlášení z nemocenského pojištění se podávalo na předepsaném tiskopise u místně příslušné OSSZ (PSSZ, MSSZ). Odhlášením nemocenského pojištění nebyla dotčena povinná účast OSVČ na důchodovém zabezpečení a placení záloh na pojistné.

Nemocenské pojištění tedy mohlo zaniknout z následujících důvodů:

- a) dnem, od kterého se OSVČ odhlásila,
- b) dnem zániku důchodového zabezpečení,

- c) posledním dnem kalendářního měsíce, na který bezprostředně navazují tři po sobě jdoucí měsíce, za které nebylo zapláceno pojistné (ŽENÍŠKOVÁ, 1993, p. 16)

Naopak účast na nemocenském pojištění OSVČ vznikla na základě podání přihlášky k pojištění, kterou OSVČ podala na místně příslušné OSSZ. K nemocenskému pojištění se mohla přihlásit jen ta OSVČ, která byla účastna i důchodového zabezpečení jako OSVČ. Datum vzniku pojištění byl dne, který OSVČ uvedla na přihlášce, nejdříve však den podání této přihlášky. Toto neplatí, pokud se OSVČ přihlásila k nemocenskému pojištění do osmi dnů od dne:

- a) vzniku důchodového zabezpečení,
- b) podání „Přehledu o údajích podle § 15 odst. 1 zákona č. 589/1992 Sb., v platném znění, šlo-li o OSVČ, kterým vznikla povinná účast na důchodovém zabezpečení od 1. ledna roku z důvodu dosažení rozhodných příjmů,
- c) zániku účasti nemocenského pojištění z důvodu jiné činnosti (zaměstnání) nebo zániku nároku na invalidní důchod nebo výplatu na starobní důchod (ŽENÍŠKOVÁ, 1993, p. 15)

Stejně podmínky pro vznik a zánik nemocenského pojištění platily i pro spolupracující osoby, jen s tím, že za ně veškeré úkony včetně placení pojistného prováděla OSVČ. Na rozdíl od důchodového zabezpečení zde neplatila podmínka, že pro účast spolupracující osoby na nemocenském pojištění musí být k tomuto pojištění přihlášená i OSVČ.

2.3.1 Vyměřovací základ a pojistné na sociální zabezpečení

Při placení pojistného se nově u OSVČ rozlišovalo placení pojistného na důchodové zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (dále jen důchodového zabezpečení) a placení pojistného na nemocenské pojištění.

Záloha na pojistné na důchodové zabezpečení činila 30,2 % vyměřovacího základu (27,2 % na důchodové zabezpečení a 3 % na státní politiku) a na dobrovolné nemocenské pojištění

činila 4,8 % vyměřovacího základu, celkem tedy 35 % (ŽENÍŠKOVÁ, 1993, p. 6). OSVČ, která byla účastna alespoň po část roku důchodového zabezpečení byla povinna podat příslušné OSSZ do osmi dnů od podání daňového přiznání Přehled za tento rok. A to jak za sebe, tak i za své spolupracující osoby.

Tento Přehled obsahoval tyto údaje:

- a) příjmy ze samostatné výdělečné činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení,
- b) podílu spolupracujících osob na společných příjmech a výdajích,
- c) vyměřovací základ stanovený z těchto příjmů a výše pojistného na důchodové zabezpečení z tohoto vyměřovacího základu,
- d) nejnižší měsíční vyměřovací základ pro placení záloh na důchodové zabezpečení (KODROVÁ, 1995, p. 9).

Vyměřovací základ se určoval stejným způsobem jako dle právní úpravy platné od 1. července 1993, s tím rozdílem, že u kvalifikovaných důvodů pro neplacení pojistného již nestačilo trvání pracovní neschopnosti, ale nárok na pobírání dávky z nemocenského pojištění OSVČ, a to z důvodu dobrovolnosti nemocenského pojištění.

Pokud OSVČ udělala dodatečnou změnu ve výši příjmů nebo výdajů ze samostatné výdělečné činnosti oproti jejich výši, kterou uvedla v již podaném Přehledu za uplynulý rok, byla povinna tuto skutečnost ohlásit příslušné OSSZ, a to nejpozději do osmi dnů ode dne, kdy se o změně dozvěděla. K dodatečnému hlášení sloužil stejným formulář, který se používal při prvním podání. Na základě tohoto dodatečného podání měla OSSZ povinnost písemně oznámit osobě samostatně výdělečné činné novou výši minimálního měsíčního vyměřovacího základu pro stanovení záloh na důchodové zabezpečení, novou výši dlužného pojistného na důchodové zabezpečení nebo výši přeplatku na tomto pojistném a dále způsob, jakým k těmto novým částkám dospěla.

Po obdržení oznámení o změnách měla OSVČ povinnost do osmi dnů uhradit případný doplatek pojistného a nastavit si novou výši záloh od měsíce, jehož splatnost ještě neuplynula.

Vyměřovací základ pro nemocenské pojištění byl stejný jako pro stanovení důchodového zabezpečení OSVČ. Pokud si OSVČ určila vyšší měsíční vyměřovací základ pro zálohu na

důchodové zabezpečení, musela z takto určeného vyměřovacího základu odvést i pojistné na nemocenské pojištění, pokud se k tomuto pojištění dobrovolně přihlásila. A to platí i naopak. Pojistné na nemocenské pojištění se platilo spolu se zálohou na důchodové zabezpečení. Ze zaplacené zálohy se nejdříve uhrazovala část důchodového zabezpečení alespoň v minimální výši a poté se uhrazovalo nemocenské. Pojistné na nemocenské pojištění nepodléhalo vyúčtování, tzn., že úhrn zaplacených záloh za daný rok uvedený v Přehledu představoval pouze část zálohy připadající na důchodového zabezpečení.

Splatnost zálohy na pojistné na sociální zabezpečení, tedy jak, důchodového, tak i nemocenského pojištění, byla od prvního dne kalendářního měsíce, na který se platí, do osmého dne následujícího kalendářního měsíce. Záloha na leden 1994 byla ještě zaplacená podle dosavadních právních předpisů do 20. prosince 1993, ale záloha na únor 1994 byla již hrazena dle právních předpisů platných od 1. ledna 1994, tedy od 1. února 1994 do 8. března 1994.

Od 1. ledna 1995 se snížila procentní sazba penále za nezaplacení pojistného ve stanovených termínech z 0,3 % na 0,1 % dlužné částky za kalendářní den, v němž trval dluh (KODROVÁ, 1995, p. 11)

2.3.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení

Došlo k zúžení okruhu dávek z nemocenského pojištění OSVČ. Od 1. ledna 1994 se z tohoto pojištění poskytují tyto dávky:

- a) nemocenské,
- b) peněžité pomoci v mateřství (ŽENÍŠKOVÁ, 1993, p. 17)

Přídavky na děti, podpora při narození dítěte a pohřebné se poskytovaly z titulu účasti na důchodovém zabezpečení a zaplaceného pojistného, proto na ně měly nárok i OSVČ, které nebyly přihlášeny k nemocenskému pojištění.

Vzhledem k dobrovolnosti nemocenského pojištění se i zkrátila doba jeho doplacení pro případ nároku na dávku. Nebylo-li nemocenské pojištění zaplaceno po dobu tří kalendářních měsíců po sobě jdoucích, zaniká účast OSVČ na nemocenském pojištění, a to zpětně ke konci měsíce, na který bylo naposledy uhrazeno pojistné.

Pro nárok na nemocenské bylo nutné splnit následující podmínky:

- a) OSVČ nesmí po dobu pobírání dávky osobně vykonávat činnost (vykonávají například zaměstnanci)
- b) zaplacené pojistné za dobu účasti na nemocenském pojištění včetně měsíce předcházejícího měsíci vzniku pracovní neschopnosti
- c) trvání účasti nemocenského pojištění OSVČ po dobu alespoň tří měsíců bezprostředně předcházejících dni vzniku pracovní neschopnosti.

Pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství (PPM) bylo nutné splnit tyto podmínky:

- a) v době poskytování PPM nesměla OSVČ vykonávat samostatnou výdělečnou činnost
- b) zaplacené pojistné za dobu účasti na nemocenském pojištění včetně měsíce předcházejícího měsíci, od něhož se PPM poskytovala
- c) účast na nemocenském pojištění OSVČ alespoň po dobu 180 dní v období jednoho roku před porodem
- d) účast na nemocenském pojištění před porodem po dobu alespoň 270 dní (započítává se i doba jiného pojištění než OSVČ).

Nemocenské se stanovilo z denního vyměřovacího základu, který se zjistil tak, že úhrn měsíčních vyměřovacích základů pro stanovení záloh na důchodové pojištění v rozhodném období se dělil počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období. Do těchto dnů se nezapočítávají dny za kalendářní měsíc, za který nebyla povinnost platit zálohu na pojistné, odečtou se i dny, kdy důchodové pojištění trvalo jen po část měsíce. Maximální hranice denního vyměřovacího základu pro rok 1994 činil 270 Kč.

Rozhodným obdobím byl kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikla pracovní neschopnost. Pokud v tomto roce nebyl ani jeden měsíc, za který se platila záloha na důchodové pojištění, byla rozhodným obdobím doba od 1. ledna kalendářního roku, ve kterém pracovní neschopnost vznikla, do konce měsíce předcházejícího měsíci, ve kterém neschopnost vznikla.

Procentní sazba činila první tři dny 50 % a od čtvrtého 69 % denního vyměřovacího základu (Zákon o pojistném 1994, str. 55-56).

2.4 Změny v sociálním zabezpečení OSVČ od 1. ledna 1996

Od 1. ledna 1996 nabyl účinnosti zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který upravuje podmínky účasti OSVČ.

OSVČ, která v roce 1996 a dalších zahájila samostatnou výdělečnou činnost, měla povinnost podat příslušné OSSZ oznámení o zahájení činnosti na předepsaném tiskopisu. Toto podání musela učinit do osmého dne měsíce, který následoval po měsíci zahájení činnosti. (Šmíd, & Ženíšková, 1996, p. 119). Tato povinnost platila jak pro osoby, které vykonávaly jen samostatnou výdělečnou činnost, tak i pro ty, které vedle své činnosti byly zaměstnány či pobíraly starobní nebo invalidní důchod. Na základě takto podaného oznámení nevznikla povinnost platit zálohy na pojistné. Účast na důchodovém pojištění v tomto roce vznikla povinně na základě dosažených příjmů ze samostatné výdělečné činnosti, pokud tato výše činila alespoň šestinásobek částky, do níž se započítává plně část osobního vyměřovacího základu pro výpočet důchodu, která byla platná vždy k 1. lednu kalendářního roku, za který se účast na důchodovém pojištění posuzovala. Tato částka se snižovala o polovinu částky osobního vyměřovacího základu za každý měsíc, kdy nebyla činnost po celý měsíc vykonávána, nebo nebyla povinnost platit pojistné na důchodové pojištění. Pojistné se neplatilo na měsíce, ve kterých po celý kalendářní měsíc měla OSVČ nárok na nemocenské dávky či peněžitou pomoc v mateřství z nemocenského pojištění OSVČ nebo vykonávala službu v ozbrojených silách (JANOUSHOVÁ, 1997, p. 29). Pokud OSVČ dosáhla těchto příjmů, účast na důchodovém pojištění vznikla automaticky a nebylo třeba již podávat přihlášku. V případě, že OSVČ těchto příjmů nedosáhla, mohla se

k důchodovému pojištění přihlásit podáním přihlášky za předchozí rok nejpozději v den podání Přehledu za rok 1996. Pokud tak neučinila, nebyla v roce 1996 účastna důchodového zabezpečení jako OSVČ. Pozdější podání přihlášky k pojištění na tento rok již nebylo možné. Přihláška se týkala vždy celého roku, tedy měsíců, ve kterých OSVČ vykonávala činnost. Nemohla si důchodově pojistit jen část roku. Dobrovolné odhlášení z důchodového pojištění bylo možné jen s ukončením činnosti. OSVČ byla účastna důchodového pojištění pouze jednou, i když vykonávala několik samostatných výdělečných činností nebo spolupracovala při výkonu několika činností.

Nemocenské pojištění u OSVČ bylo nadále dobrovolné. OSVČ mohla být účastna nemocenského pouze v těch kalendářních měsících, za které byla povinna platit zálohy na důchodové zabezpečení.

Nemocenské pojištění OSVČ mohlo vzniknout:

- a) dnem, který uvedla na přihlášce, nejdříve však dnem, ve kterém přihlášku příslušné OSSZ podala
- b) v případě, že byla přihláška podána do osmi dnů po zahájení (opětovném zahájení) samostatné výdělečné činnosti, může účast na pojištění vzniknout zpětně, nejdříve dnem zahájení činnosti (Kodrová, & Volfová, 1996, pp. 18-19).

Účast na nemocenském pojištění OSVČ zaniklo:

- a) dnem, který OSVČ uvedla v odhlášce z tohoto pojištění, ne však dřív, než tuto odhlášku podala na příslušnou OSSZ,
- b) posledním dnem kalendářního měsíce, na který bezprostředně navazovaly tři kalendářní měsíce po sobě jdoucí, na které nebylo zapláceno pojistné
- c) dnem ukončení samostatné výdělečné činnosti či zánik oprávnění k jejímu výkonu (Kodrová, & Volfová, 1996, p. 19).

Za OSVČ se považovala osoba, která vykonávala samostatně výdělečnou činnost a nově také spolupracující osoba.

Osobě, která byla v roce 1995 přihlášena jako spolupracující osoba, zaniklo automaticky (bez nutnosti podat odhlášku) pojištění k 31. prosinci 1995. A pokud ve spolupráci pokračovala i nadále, byla od 1. ledna 1996 považována za OSVČ, která svou činnost vykonávala formou spolupráce se všemi povinnostmi, jaké měla OSVČ.

OSVČ, se kterou byla spolupráce vykonávána, měla poslední povinnost, a to podat za spolupracující osobu do osmi dnů od podání daňového přiznání Přehled za rok 1995 a do této doby uhradit případný doplatek pojistného.

Vzhledem k tomu, že se u OSVČ, která vykonávala spolupráci, považoval 1. leden 1996 za den zahájení činnosti, byla tato osoba povinna do osmého dne následujícího měsíce po měsíci zahájení činnosti podat oznámení o zahájení činnosti. Toto platilo i pro spolupracující osoby, které nebyly v roce 1995 přihlášeny k důchodovému zabezpečení z důvodu pobírání důchodu či výkonu zaměstnání a nadále ve spolupráci pokračují. Pro účast na důchodovém pojištění v roce 1996 platila stejná pravidla jako pro OSVČ, s tím rozdílem, že v případě podání přihlášky k důchodovému pojištění v roce 1996 se při stanovení výše záloh na pojistné nepřihlíželo k příjmům dosažených v roce 1995. Zálohy byly předepsány z minimálního vyměřovacího základu jako u nově zahajující OSVČ.

Jestliže spolupracující osoba vykonávala do 31. prosince 1995 spolupráci a byla přihlášena i k nemocenskému pojištění, vznikla její účast na tomto pojištění automaticky i od 1. ledna 1996, pokud do 31. ledna 1996 podala přihlášku k důchodovému pojištění. Pokud tuto přihlášku podala déle, tedy po 31. lednu 1996, musela se k nemocenskému pojištění přihlásit prostřednictvím přihlášky k nemocenskému pojištění a účast mohla vzniknout nejdříve dnem jejího podání.

2.4.1 Vyměřovací základ a pojistné na důchodovém a nemocenském pojištění

Pokud byla OSVČ účastna důchodového zabezpečení v roce 1995, platila od ledna 1996 do podání Přehledu za rok 1995 zálohy na pojistné na důchodové pojištění dle předpisů platných před 1. lednem 1996, a to ve výši 30,2 % ze stávajícího měsíčního vyměřovacího základu. Do osmi dnů od podání daňového přiznání měla OSVČ povinnost podat Přehled o příjmech, výdajích a dalších údajích podle § 15 odst. 1 zák. č. 589/92 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále je Přehled) za rok 1995.

Po podání Přehledu za rok 1995 se provedlo vyúčtování záloh na pojistné na důchodové zabezpečení podle předpisů platných do 31. prosince 1995, tzn. ve výši 30,2 % z určeného vyměřovacího základu, který nemohl být nižší než 35 % příjmů po odpočtu výdajů ze samostatné výdělečné činnosti za tento rok. Vyměřovací základ se zaokrouhloval na celé koruny směrem nahoru a nemohl být nižší než minimální roční vyměřovací základ, který činil šestnásobek minimální mzdy platné k 1. lednu 1996, tedy 15 000 Kč ($6 * 2\,500$ Kč). Případný doplatek byl splatný do osmi dnů po podání daňového přiznání.

Pokud OSVČ dosáhla z výkonu samostatné výdělečné činnosti za rok 1995 stanoveného příjmu, byla povinna platit na měsíce po podání Přehledu záloha na důchodové pojištění, dle již nové právní úpravy platné od 1. ledna 1996, tedy ve výši 29,6 % měsíčního vyměřovacího základu, který činil 35 % rozdílu mezi příjmy a výdaji připadající na jeden kalendářní měsíc. Jeho výše nesměla být nižší než čtvrtina neomezené částky pro výpočet důchodu, tj. 1 250 Kč (JANEČKOVÁ, 1996, p. 15). Pro změnu výše minimálního měsíčního základu pro placení záloh dle podaného Přehledu záleží na tom, zda na měsíc podání bylo již zapláceno. Pokud byla záloha na měsíc, ve kterém byl Přehled podán již uhrazena, nová výše platila až od měsíce následujícího. Výši měsíčního vyměřovacího základu si i nadále mohla OSVČ určit sama, byla omezena pouze minimální a maximální výši měsíčního vyměřovacího základu, kde maximální činil 40 500 Kč ($486\,000/12$).

V případě, že OSVČ měla v roce, ve kterém platila zálohy, nižší příjmy po odpočtu výdajů než v roce předcházejícím, mohla písemně požádat příslušnou OSSZ o snížení měsíčního vyměřovacího základu. Žádosti se vyhovělo a snížilo na dobu nejdéle tří měsíců v případě, že příjem po odpočtu výdajů od ledna do měsíce předcházejícího měsíci podání žádosti, nejméně však v období tří po sobě jdoucích měsíců, byl v průměru alespoň o jednu třetinu nižší než průměrný příjem v přechodném roce.

Pokud byla na daný měsíc již záloha zaplácena alespoň v minimální výši, nemohla OSVČ tento vyměřovací základ již dodatečně měnit, tzn., že nemohla na tento měsíc zaplatit další peníze. V případě doplácení dlužných záloh, tedy již po uplynutí jejich splatnosti, mohly být uhrazeny pouze v jejich minimálních výších. Zálohy byly splatné od prvního dne kalendářního měsíce, na který se platí, do osmého dne následujícího kalendářního měsíce. Případl-li konec lhůty na sobotu, neděli či svátek, byl posledním dnem lhůty následující pracovní den. Pokud OSVČ platila zálohy z minimálního vyměřovacího základu, musela od

1. ledna přizpůsobit výši platby dle aktuálních změn neomezené částky pro výpočet důchodu.

OSVČ, které vznikla povinnost platit zálohy na důchodové pojištění i po podání Přehledu za rok 1995, trvá i účast na nemocenském pojištění, pokud k němu byla přihlášena. Výše nemocenského pojištění činila dle nové právní úpravy platné od 1. ledna 1996 výši 4,4 % z měsíčního vyměřovacího základu stanoveného pro důchodové pojištění.

Osoba, která nedosáhla po podání Přehledu za rok 1995 stanovených příjmů ze samostatné výdělečné činnosti, nebyla povinna na měsíce po podání platit zálohy na pojistné na důchodové pojištění. Pokud zanikla povinnost platit zálohy na důchodové pojištění, zanikla i účast na nemocenském pojištění, neboť je dle stávající právní úpravy závislá na důchodovém pojištění. Nemocenské v tomto případě zaniklo posledním dne v měsíci, na který byla povinnost platit zálohu na důchodové pojištění.

OSVČ se mohla přihlásit podáním přihlášky k důchodovému pojištění kdykoli během roku 1996 nejdéle však v den podání Přehledu za rok 1996. Ve všech případech vzniká účast do 1. ledna 1996. V případě podání přihlášky v průběhu roku 1996, vznikla povinnost platit zálohy na pojistné na důchodové pojištění od měsíce, ve kterém se k pojištění přihlásila, do měsíce v roce 1997, který předchází měsíci, ve kterém podá OSVČ Přehled za rok 1996. V případě, že byla přihláška podána až v roce 1997, ale ještě před podáním Přehledu za rok 1996, bylo OSVČ umožněno tyto zálohy za rok 1996 jednorázově doplatit.

Nová právní úprava platná od 1. ledna 1996 související s podáním Přehledu se projevila až při jeho podání za rok 1996 v roce 1997. Došlo ke změně lhůt pro samotné podání Přehledu. Dosavadní lhůta osmi dnů byla vázána na samotné podání daňového přiznání. Dle nové právní úpravy byla lhůta vázána na termín podání daňového přiznání dle daňového zákona. Došlo také k prodloužení lhůty pro podání Přehledu na jeden měsíc od termínu podání daňového přiznání, tedy byl termín ve většině případů do 30. dubna. V případě, že OSVČ zpracovával daňové přiznání daňový poradce, byla povinna tuto skutečnost příslušné OSSZ oznámit. Termín podání daňového přiznání se posunul na 30. června a tím tedy i podání Přehledu na 30. července (Kodrová, & Volfová, 1996, p. 51).

Povinnost podat Přehled měly všechny OSVČ, které v kalendářním roce vykonávali samostatnou výdělečnou činnost nebo spolupracovali při výkonu této činnosti. Tato povinnost platila i pro ty OSVČ, které měly tuto činnost při zaměstnání či důchodu, bez

ohledu na výši dosažených příjmů a výdajů. Tedy i OSVČ, která ze své činnosti neměla žádné příjmy, musela tento tiskopis příslušné OSSZ podat.

Na Přehledu byly a dodnes jsou uvedeny tři vyměřovací základy:

- a) vypočtený – ten činil 35 % rozdílu mezi příjmy a výdaji ze samostatné výdělečné činnosti,
- b) minimální – pokud by vypočtený byl nižší, než bylo stanovené minimum pro daný rok nebo vyšší než 486 000 Kč, upravila se výše na tyto částky,
- c) určený – ten si stanovuje OSVČ sama, a to ve výši mezi minimálním a maximálním vyměřovacím základem a z něho je povinna uhradit pojistné na důchodové pojištění (Šmíd, & Ženíšková, 2002, p. 137)

Došlo ke změně i ve splatnosti doplatku pojistného. Počátek lhůty osmi dnů začal běžet ode dne, kdy OSVČ podala nebo měla podat Přehled o příjmech a výdajích OSVČ za rok 1996 a nikoli od podání daňového přiznání, jak tomu bylo před 1. lednem 1996.

2.4.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení

Rozsah dávek, které mohly být z nemocenského pojištění OSVČ nárokovány a podmínky jejich výplaty jsou stejné jako v přechodím období.

Ke změně došlo při samotném výpočtu dávky. Od 1. ledna 1994 do 30. září 1999 se nemocenské stanovilo z DVZ, který činil nejvýše částku 270 Kč. K částce převyšující tuto sazbu se již nepřihlíželo. Od 1. října 1999 vznikly tzv. redukční hranice. Byly dvě a určovaly, do jaké výše se bude DVZ započítávat plně a od jaké výše se bude krátit. Nad částku druhé redukční hranice se již nepřihlíželo. Částky těchto redukčních hranic se každý rok mění a jejich výše je vždy k 1. lednu vyhlášena Nařízením vlády.

Mění se také způsob zaokrouhlování jak DVZ, tak samotné dávky. Do 31. září 1999 se DVZ nezaokrouhloval a výše nemocenského se zaokrouhloval do 50 haléřů směrem dolů a nad 50 haléřů směrem nahoru. Od 1. září 1999 se DVZ zaokrouhluje na celé koruny nahoru a nemocenská také na celé koruny nahoru.

Do 31. prosince 2003 byla výše nemocenských dávek za první 3 dny trvání DPN 50 % DVZ a od 4. dne 69 % DVZ.

Od 1. ledna 2004 činila výše nemocenského za první 3 dny 25 % DVZ a od 4. dne 69 % DVZ. Za dobu prvních 14 dní trvání DPN se částka DVZ do první redukční hranice započítávala jen 90 %. Až od 15. dne trvání DPN se započítala v plné výši.

Od 1. ledna 2007 se zvýšil počet redukčních hranic pro DVZ na tři. Do částky první redukční hranice se DVZ započítával plně, od první do druhé redukční hranice se počítal 60 % a z částky nad druhou do třetí redukční hranice se počítal 30 %. K částce nad třetí redukční hranicí se nepřihlíželo.

2.5 Změny v sociální zabezpečení OSVČ od 1. ledna 2004

S účinností od 1. ledna 2004 se rozdělil výkon samostatné výdělečné činnosti na hlavní a vedlejší. Toto rozdělení zásadně ovlivňovalo a ovlivňuje i v současnosti účast na důchodovém pojištění.

Samostatná výdělečná činnost se považuje za vedlejší, pokud OSVČ v kalendářním roce:

- a) Vykonávala zaměstnání a příjem z tohoto zaměstnání činil alespoň dvanáctinásobek minimální mzdy zaměstnance v pracovním poměru, která platila k 1. lednu kalendářního roku, za který se účast posuzovala.
- b) Měla nárok na výplatu starobního nebo plného invalidního důchodu.

U starobního důchodu byla podmínka splněna, pokud byl důchod přiznán, i když jeho výplata nenáleží. U invalidního důchodu byla podmínka splněna v těch kalendářních měsících, ve kterých náležela jeho výplata.

- c) Měla nárok na výplatu příspěvku při péči o blízkou nebo jinou osobu.
- d) Vykonávala vojenskou službu v ozbrojených silách ČR, pokud nejde o vojáky z povolání, nebo civilní službu.
- e) Byla nezaopatřených dítětem (studium).

Za nezaopatřené dítě se považovalo dítě, které se soustavně připravovalo na budoucí povolání, a to nejdéle do 26. roku věku. Soustavnou přípravou na budoucí povolání se rozumí studium na středních nebo vysokých školách. Za nezaopatřené dítě se považovala osoba, která studovala při zaměstnání formou kombinovaného studia.

- f) Byla ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody déle než tři kalendářní měsíce po sobě jdoucí (ŽENÍŠKOVÁ, 2003, p. 8).

Nová právní úprava stanovila pro OSVČ vykonávající hlavní samostatnou výdělečnou činnost povinnou účast na důchodovém pojištění bez ohledu na výši dosažených příjmů.

U OSVČ vykonávající vedlejší činnost bude účast na důchodovém pojištění posuzována jako doposud. Účast na pojištění jí povinně vznikla po dosažení stanovených příjmů po odpočtu výdajů ze samostatné výdělečné činnosti. Tato hranice příjmů začala být označována jako rozhodná částka a byla stanovena jako 2,4násobek průměrné mzdy (ŽENÍŠKOVÁ, 2003, pp. 8-9). Rozhodná částka se snižovala o jednu dvanáctinu za kalendářní měsíce, ve kterých nebyla vedlejší činnosti vykonávána a za kalendářní měsíce, ve kterých OSVČ pobírala dávky z nemocenského pojištění OSVČ nebo vykonávala vojenskou nebo civilní službu (dále také kvalifikované důvody). Od 1. ledna 2005 byla vojenská služba zrušena.

Pokud byla v jednom roce vykonávána jak hlavní, tak i vedlejší samostatná výdělečná činnost, musely se pro posouzení účasti na důchodovém pojištění při vedlejší činnosti dosažené příjmy po odpočtu výdajů rozdělit. Celkové roční příjmy po odpočtu výdajů se dělily počtem měsíců, ve kterých byla samostatná výdělečná činnost vykonávána a výsledná částka se vynásobila počtem měsíců, v nichž byla vykonávána činnost vedlejší.

Pokud OSVČ vykonávala v jednom kalendářním měsíci hlavní i vedlejší činnost, byla v tomto měsíci považována za OSVČ hlavní. Tudíž musely důvody pro vedlejší činnost trvat

po celý kalendářní měsíc současně s výkonem samostatné výdělečné činnosti. Pouze v případě zaměstnání, pokud zde byl dosažen stanovený příjem bez ohledu na délku období, ovlivnil celou dobu výkonu samostatné výdělečné činnosti v kalendářním roce a celá tato doba byla považována za výkon vedlejší činnosti.

OSVČ, která při výkonu vedlejší samostatné výdělečné činnosti nedosáhla v roce rozhodné částky, a tudíž jí nevznikla povinná účast na důchodovém pojištění, měla možnost se k tomuto pojištění přihlásit dobrovolně, a to podáním přihlášky nejpozději v den podání Přehledu za tento rok.

Pojištění vzniká vždy od 1. ledna roku, ve kterém se OSVČ přihlásila nebo prvním dnem kalendářního měsíce, v jehož průběhu se z vedlejší činnosti, která nezakládala účast na důchodovém pojištění, stala hlavní činnost.

Účast na důchodovém pojištění zaniká dnem 31. prosince roku, za který se OSVČ přihlásila nebo posledním dnem kalendářního měsíce, v jehož průběhu se z hlavní činnosti stala vedlejší činnost, která nezakládá účast na důchodovém pojištění.

Důvod pro výkon vedlejší činnosti musel být doložen nejpozději v den podání Přehledu. Na pozdější doložení důvodů vedlejší činnosti se nebral zřetel a předchozí kalendářní rok byl posuzován jako výkon hlavní činnosti.

2.5.1 Vyměřovací základ a pojistné na důchodovém a nemocenském pojištění

Charakter vykonávané samostatné výdělečné činnosti ovlivňoval stanovení minimálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného OSVČ, která byla účastna důchodového pojištění. Tento základ byl zvláště upraven pro výkon hlavní činnosti a pro výkon vedlejší činnosti. Vycházel z minimálního měsíčního vyměřovacího základu stanoveného buď pro hlavní, nebo vedlejší činnost, který se vynásobil počtem měsíců výkonu samostatné výdělečné činnosti.

Charakter vykonávané činnosti také ovlivnil povinnost platit zálohy na pojistné. OSVČ vykonávající hlavní činnost byla povinna platit zálohy na důchodové pojištění vždy, bez ohledu na výši dosažených příjmů po odpočtu výdajů. Při výkonu vedlejší činnosti vznikla povinnost platit zálohy na pojistné, buď na základě povinné účasti na důchodovém pojištění v předchozím roce, nebo podáním přihlášky k účasti na důchodovém pojištění.

Pokud chtěla být OSVČ pro účely placení záloh na pojistné považována za OSVČ vykonávající vedlejší činnost bylo nutné, aby příslušné OSSZ oznámila, že nastal některý z důvodů pro výkon vedlejší činnosti. Jednalo-li se o důvody mimo zaměstnání, zohledňovaly se pouze od kalendářního měsíce, v němž trvaly po celý kalendářní měsíc, byla-li i samostatná výdělečná činnost vykonávána po celý tento měsíc. V případě výkonu zaměstnání bylo potřeba doložit potvrzení o výši dosaženého příjmu. K tomuto doložení se přihlíželo od kalendářního měsíce, ve kterém bylo učiněno.

Vyměřovacím základem pro odvod pojistného na důchodového pojištění OSVČ byla částka, kterou si osoba sama určila. Nesměla činit méně než 40 % v roce 2004, 45 % v roce 2005 a od roku 2006 činil 50 % z dosaženého příjmu po odpočtu výdajů.

Vzhledem ke skutečnosti, že charakter vykonávané činnosti ovlivňoval účast na důchodovém pojištění, od kterého se odvíjela povinnost platit pojistné na důchodové pojištění z vyměřovacího základu, bylo nutné v případech, kdy byla v kalendářním roce vykonávána hlavní a vedlejší činnost, která svým rozsahem nezakládala účast na důchodovém pojištění, vycházet při stanovení vyměřovacího základu z té části příjmů po odpočtu vynaložených výdajů, které připadaly na dobu výkonu hlavní činnosti, tedy z poměrné části.

Tato poměrná část se určila tak, že se příjem ze samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů vydělil počtem kalendářních měsíců, v nichž byla alespoň po část měsíce vykonávána samostatná výdělečná činnost, a výsledná částka se vynásobila počtem měsíců, v nichž byla aspoň po část měsíce vykonávána hlavní činnost. Za výkon samostatné výdělečné činnosti a hlavní činnosti se nepovažovaly kalendářní měsíce, v nichž trvaly kvalifikované důvody.

Minimální měsíční vyměřovací základ OSVČ vykonávající hlavní činnost činil nejméně v roce 2004 neméně 40 %, v roce 2005 45 % a od roku 2006 50 % z poloviny průměrné mzdy.

Minimální měsíční vyměřovací základ OSVČ vykonávající vedlejší činnost činil nejméně 10 % z průměrné mzdy (ŽENÍŠKOVÁ, 2003, pp. 9-10).

Výše pojistného na důchodové pojištění zůstalo ve výši 29,6 %, ale změnilo se rozdělení, kde sazba na důchodové pojištění činila 28 % a sazba příspěvku na státní politiku činila 1,6 %. Pojistné na nemocenské pojištění zůstalo i nadále 4,4 %.

Pokud chtěla být OSVČ z hlediska důchodového pojištění považována za OSVČ vykonávající vedlejší činnost bylo nutné, aby do Přehledu o příjmech a výdajích uvedla některý z důvodů pro výkon vedlejší činnosti. Pokud OSVČ tyto skutečnosti do Přehledu uvedla, byla povinna tyto údaje doložit, a to nejpozději v den, kdy podává Přehled. Na pozdější doložení se nebral zřetel.

Zjistí-li OSVČ dodatečnou změnu v daňovém základu při podání Přehledu, podává na OSSZ opravný Přehled. Pokud dojde ke zvýšení daňového základu, je OSVČ povinna tento Přehled podat do 8 dnů ode dne, kdy změnu zjistila a vyčíslený doplatek uhradit do 8 dnů ode dne kdy byl nebo měl být podán opravný Přehled. Pokud dojde ke snížení daňového základu, OSVČ může podat opravný Přehled, a to do konce třetího měsíce po měsíci, ve kterém změnu zjistila. Pozdější doložení opravného Přehledu v případě snížení daňového základu není OSSZ akceptováno.

Od 1. ledna 2007 se snížila sazba penále z 0,1 % na 0,05 % dlužné částky za každý kalendářní den, za který nebylo pojistní zapláceno ve stanovené lhůtě.

2.6 Změny v sociálním zabezpečení OSVČ od 1. ledna 2009

Pokud OSVČ vykonávala hlavní samostatnou výdělečnou činnost, byla nadále účastna důchodového pojištění vždy. Nebyla rozhodující výše daňového základu, do 31. prosince 2008 šlo o rozdíl příjmů po odpočtu vynaložených výdajů, které OSVČ v kalendářním roce dosáhla.

U OSVČ vykonávající vedlejší činnost byla účast povinná, pokud dosáhla rozhodné částky nebo pokud se k důchodovému pojištění přihlásila.

Samostatná výdělečná činnost se považovala za vedlejší, pokud OSVČ:

a) Vykonávala zaměstnání.

Zaměstnáním se rozuměla činnost zakládající účast na nemocenském pojištění zaměstnanců bez ohledu na dosažený příjem.

b) Měla nárok na výplatu invalidního důchodu nebo jí byl přiznán starobní důchod.

c) Měla nárok na rodičovský příspěvek nebo peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské z důvodu těhotenství a porodu, pokud tyto dávky náležely z nemocenského pojištění zaměstnanců.

d) Osobně pečovala o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost) nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud osoba, která je závislá na péči jiné osoby, je osobou blízkou nebo žije s OSVČ ve společné domácnosti, nebyla-li osobou blízkou.

e) Vykonávala vojenskou službu v ozbrojených silách ČR, ve smyslu branného zákona, pokud nešlo o vojáky z povolání.

f) Byla nezaopatřených dítětem (studium) (VLKOVÁ ŠÁROVÁ, 2008, pp. 10-11).

Od 1. ledna 2009 byl zrušen důvod pro výkon vedlejší samostatné výdělečné činnosti, kterým byla vazba nebo výkon trestu odnětí svobody delší než 3 kalendářní měsíce po sobě jdoucí.

OSVČ mohla být považována za OSVČ vykonávající vedlejší činnost v těch kalendářních měsících, ve kterých nebyla účastna nemocenského pojištění OSVČ. Pokud byla OSVČ účastna nemocenského pojištění i jen po část kalendářního měsíce, považovala se v tomto měsíci samostatná výdělečná činnost vždy za hlavní činnost.

Skutečnosti o vedlejší činnosti musela OSVČ doložit nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž podala přehled o příjmech a výdajích ze samostatné výdělečné činnosti (Arnoldová, 2012, p. 38)

Do 31. prosince 2013 byla OSVČ vykonávající vedlejší činnost jen v těch kalendářních měsících, ve kterých po celý měsíc trval důvod pro vedlejší činnost. Od 1. ledna 2014 se

výdělečná činnost považuje za vedlejší v těch kalendářních měsících, ve kterých alespoň po jejich část trval důvod pro vedlejší činnost.

Další změna, která nastala s účinností od 1. ledna 2009, bylo oddělení nemocenského pojištění od důchodového pojištění. Nemocenské pojištění se začalo platit na jiný účet a pod jiným variabilním symbolem než důchodové pojištění.

Nemocenské pojištění stále zůstává dobrovolné pro OSVČ a vzniká podáním přihlášky na předepsaném tiskopisu.

Ty OSVČ, které byly účastny nemocenského pojištění před 1. lednem 2009, byly účastny tohoto pojištění i nadále, aniž by musely podávat novou přihlášku.

V období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 bylo nemocenské pojištění OSVČ odděleno od důchodového pojištění. OSVČ si mohla platit nemocenské pojištění, aniž by byla povinna platit zálohy na důchodové pojištění.

Od 1. ledna 2011 byla OSVČ, která byla účastna nemocenského pojištění, vždy považována za OSVČ vykonávající hlavní samostatnou výdělečnou činnost.

Nemocenské pojištění OSVČ nově zaniklo již prvním dnem kalendářního měsíce, za který nebylo ve stanovené lhůtě zapláceno pojistné.

Změnou od 1. ledna 2014 již neměla záloha na nemocenské pojištění vazbu na zálohu na důchodové pojištění. Tedy se k nemocenskému pojištění mohl přihlásit každý bez ohledu na charakter vykonávané činnosti tudíž i bez ohledu na povinnost platit zálohy na důchodové pojištění.

2.6.1 Vyměřovací základ a pojistné na důchodovém a nemocenském pojištění

Ročním vyměřovacím základem pro odvod pojistného na důchodové pojištění OSVČ je i nadále částka, kterou si osoby určí. Určený vyměřovací základ nesmí být nižší než 50 % daňového základu a zároveň nižší než minimální vyměřovací základ.

Maximální vyměřovací základ pro odvod pojistného byl s účinností od 1. ledna 2008 stanoven jako částka ve výši 48násobku průměrné mzdy. Takto stanovený vyměřovací základ se už nesnižoval o tzv. kvalifikované důvody (LAUMANNOVÁ, 2009, p. 14). V období od 1. ledna 2010 do 31. prosince 2011 činil maximální vyměřovací základ 72násobek průměrné mzdy.

Byla-li OSVČ v kalendářním roce také zaměstnancem a součet vyměřovacího základu nebo úhrnu vyměřovacích základů zaměstnance a vyměřovacího základu OSVČ přesáhl maximální vyměřovací základ OSVČ, snížil se o přesahující částku nejprve vyměřovací základ OSVČ, byla-li částka vyšší než tento základ OSVČ, snížil se o zbytek přesahující částky vyměřovací základ nebo úhrn vyměřovacích základů zaměstnance.

Vyměřovací základ ze zaměstnání dokládala OSVČ potvrzením, které byl zaměstnavatel povinen písemně potvrdit zaměstnanci na jeho žádost a to do 8 dnů ode dne obdržení této žádosti. Údaje o vyměřovacím základu zaměstnance uvádí OSVČ poprvé na Přehledu za rok 2008.

V případě, že OSVČ doložila potvrzení o dosažení maximálního vyměřovacího základu ze zaměstnání již v průběhu roku, nebyla tato OSVČ povinna platit zálohy na pojistné od měsíce, ve kterém příslušné OSSZ toto potvrzení doložila. Zálohy OSVČ neplatila až do měsíce, který předchází měsíci, ve kterém byl nebo měl být podán Přehled za kalendářní rok, který následuje po roce, v němž tato OSVČ dosáhla maximálního vyměřovacího základu.

Při stanovení měsíčního vyměřovacího základu pro placení záloh na pojistné si s účinností od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 nemohla OSVČ určit jeho výši. Ta byla stanovena jako jedna dvanáctina (při výkonu činnosti dvanáct měsíců v roce) daňového základu předchozího kalendářního roku. Pokud OSVČ zaplatila více než, činil předpis, byl rozdíl považován za platbu do budoucna. Od 1. ledna 2011 platilo opět tvrzení, že měsíční vyměřovací základ je částka, kterou si OSVČ určila, nejvýše však částka odpovídající jedné dvanáctině maximálního vyměřovacího základu. U OSVČ, která vykonávala samostatnou výdělečnou činnost v předcházejícím roce, činila výše měsíčního vyměřovacího základu nejméně 50 % z částky rovnající se průměru, který z daňového základu připadá na jeden kalendářní měsíc, ve kterém alespoň po jeho část byla vykonávána samostatná výdělečná činnost, s tím, že pokud výše takto stanoveného měsíčního vyměřovacího základu přesáhla

jednu dvanáctinu maximálního vyměřovacího základu, činil by měsíční vyměřovací základ tuto výši.

Minimální měsíční vyměřovací základ pro odvod pojistného OSVČ, která v kalendářním roce vykonávala pouze hlavní činnost, činil nejméně 25 % průměrné mzdy.

Minimální měsíční vyměřovací základ pro odvod pojistného OSVČ, která v kalendářním roce vykonávala pouze vedlejší činnost, činil nejméně 10 % průměrné mzdy (JANECKÁ, 2008, p. 11).

V případě, že OSVČ dosáhla (ročního) maximálního vyměřovacího základu v součtu s vyměřovacím základem ze samostatné výdělečné činnosti a ze zaměstnání, stanovil se měsíční vyměřovací základ pro placení záloh na pojistné OSVČ z daňového základu připadajícího v průměru na jeden kalendářní měsíc výkonu samostatné výdělečné činnosti.

Co se týče povinnosti platit zálohy na pojistné na důchodové pojištění, tak OSVČ vykonávající v kalendářním měsíci hlavní činnost byla povinna zaplatit zálohu na pojistné vždy, bez ohledu na dosaženou výši daňového základu v předchozím roce.

OSVČ, která vykonávala vedlejší činnost, měla povinnost platit zálohy na pojistné v případě, že v předchozím kalendářním roce dosáhl její daňový základ výši zakládající povinnou účast na důchodovém pojištění. Povinnost platit zálohy vznikla od kalendářního měsíce, ve kterém byl nebo měl být podán Přehled za rok, ve kterém dosáhla této výše daňového základu a trvá až do kalendářního měsíce, který předchází měsíci, ve kterém byl nebo měl být podán Přehled za následující kalendářní rok.

Povinnost platit zálohy u OSVČ vykonávající vedlejší samostatnou výdělečnou činnost vznikla také podáním přihlášky k účasti na důchodovém pojištění, a to od kalendářního měsíce, ve kterém se k této účasti přihlásila až do měsíce předcházejícího měsíci, v němž byl nebo měl být podán Přehled za rok, ve kterém se k účasti na pojištění přihlásila.

S účinností od 1. ledna 2009 mohla OSVČ požádat příslušnou OSSZ o snížení měsíčního vyměřovacího základu, a to na dobu nejdéle do konce kalendářního měsíce, který předcházel měsíci, v němž byl nebo měl být podán Přehled. OSSZ žádosti vyhověla, pokud příjem po odpočtu výdajů ze samostatné výdělečné činnosti připadající v průměru na jeden kalendářní

měsíc v období od 1. ledna kalendářního roku do konce měsíce předcházejícího měsíci, v němž byla podána žádost o snížení, nejméně však za dobu tří kalendářních měsíců po sobě jdoucích, byl nejméně o jednu třetinu nižší než takový příjem připadající na jeden měsíc v předcházejícím roce.

Došlo také ke změně splatnosti záloh na pojistné, která byla od 1. do 20. dne následujícího kalendářního měsíce.

V období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 mohla OSVČ platit zálohy na pojistné do budoucna. Pokud již podala Přehled za přechodí kalendářní rok, mohla zálohy zaplatit až do konce června následujícího kalendářního roku. Pokud ještě OSVČ Přehled nepodala, mohla zaplatit zálohy do budoucna pouze do konce června kalendářního roku, ve kterém podávala Přehled za předchozí rok. Výši zaplacených záloh na pojistné nešlo dodatečně měnit. A zálohy zaplacené do budoucna šlo vrátit pouze v případě ukončení samostatné výdělečné činnosti, a to za měsíce po ukončení této činnosti.

Od 1. ledna 2011 došlo ke změně, kdy OSVČ mohla platit zálohy na pojistné do budoucna, a to nejdéle do konce kalendářního roku. O takovéto platbě byla OSVČ povinna předem informovat příslušnou OSSZ. Výši zaplacených záloh do budoucna také nešlo dodatečně měnit a jejich vrácení šlo také pouze při ukončení samostatné výdělečné činnosti.

S účinností od 1. ledna 2013 mohla být OSVČ účastna tzv. důchodového spoření. Šlo o smlouvu OSVČ a penzijní společnosti. Základem pojistného pro důchodové spoření byl vyměřovací základ OSVČ pro pojistné na důchodové pojištění. Sazba pojistného na toto důchodové spoření činila celkem 5 %, kde o 3 % bylo sníženo pojistné z vyměřovacího základu ze samostatné výdělečné činnosti a 2 % byla z vlastních prostředků OSVČ. Správcem tohoto spoření byly orgány finanční správy. OSVČ si důchodové spoření ve výši 5 % sama hradila určenému finančnímu úřadu.

Sazba pojistného na důchodové pojištění u OSVČ byla tedy následující:

- a) 29,2 % z vyměřovacího základu, šlo-li o OSVČ, které nebyly ani po část rozhodného období účastny důchodového spoření,
- b) 26,2 % z vyměřovacího základu, šlo-li o OSVČ, které byly alespoň po část rozhodného období účastny důchodového spoření (JANECKÁ, 2012, p. 22).

Z uvedeného vyplývá, že byla-li OSVČ v kalendářním roce účastna alespoň jeden měsíc důchodového spoření, její sazba pro odvod pojistného činila sníženou výši, tedy 26,2 % z ročního vyměřovacího základu OSVČ.

Od 1. ledna 2016 došlo k ukončení důchodového spoření, a tedy i ke zrušení snížené sazby pojistného 26,2 %. Tedy od tohoto data byla již platná pouze jedna sazba na důchodové pojištění z vyměřovacího základu a to 29,2 %.

S účinností od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 nebyla účast OSVČ na nemocenském pojištění limitována povinností platit zálohy i na důchodové pojištění.

Měsíčním vyměřovacím základem OSVČ pro pojistné na nemocenské pojištění v tomto období byla výše, kterou si OSVČ určila sama a odvedla z něj pojistné. Výše, z které bylo odvedeno pojistné, nešla dodatečně měnit.

Tento měsíční základ nesměl být ale nižší než 2násobek částky rozhodné podle předpisů o nemocenském pojištění pro účast zaměstnanců na nemocenském pojištění (GREGOROVÁ, 2008, p. 24). Při určování vyměřovacího základu byla OSVČ limitována pouze minimální hranicí. Pojistné činilo 1,4 % z vyměřovacího základu.

Od 1. ledna 2011 do 31. prosince 2013 nemohl být měsíční vyměřovací základ pro pojistné na nemocenské pojištění vyšší než vyměřovací základ určený pro odvod zálohy na důchodové pojištění. Pokud bylo na nemocenské pojištění zapláceno z vyššího vyměřovacího základu, byl rozdíl považován za přeplatek. Sazba pojistného na nemocenské pojištění byla zvýšena na 2,3 % z vyměřovacího základu.

Pokud si OSVČ, která si alespoň v jednom kalendářním měsíci určila vyšší vyměřovací základ pro placení zálohy na důchodové pojištění a zaplatila z tohoto vyššího vyměřovacího základu i pojistné na nemocenské pojištění, nemohla si určit roční vyměřovací základ nižší, než byl součet měsíčních vyměřovacích základů pro zálohu na důchodové pojištění, i kdyby této osobě vznikl z dosaženého daňového základu za tento rok základ nižší.

Pojistné na nemocenské pojištění bylo splatné stejně jako důchodové pojištění, tedy od 1. do 20. dne následujícího kalendářního měsíce. OSVČ i zde mohla platit pojistné do budoucna, nejdéle do konce kalendářního roku.

Od 1. ledna 2012 si mohla OSVČ svůj měsíční vyměřovací základ dodatečně zvyšovat další platbou, pokud byla uskutečněna v době splatnosti daného měsíce.

S účinností od 1. ledna 2014 nemůže být maximální měsíční vyměřovací základ vyšší než částka rovnající se průměru určeného vyměřovacího základu uvedeného na posledním podaném Přehledu. Na Přehled starší tří let se nepřihlíží, a pokud byla v předchozím roce samostatná činnost zahájena, lze určený vyměřovací základ z tohoto roku použít jen v případě, že byl výkon činnosti alespoň čtyři měsíce. Nelze-li tímto způsobem určit maximální vyměřovací základ pro nemocenské pojištění, bude se rovnat polovině průměrné mzdy platné pro daný kalendářní rok (GREGOROVÁ, 2014, p. 17).

Výše zaplacené zálohy na nemocenské pojištění již nemá žádnou vazbu na výši zaplacené zálohy na důchodové pojištění.

2.6.2 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení

Z nemocenského pojištění OSVČ i nadále poskytují jen dvě dávky, a to nemocenské a peněžitá pomoc v mateřství.

Podmínky nároku na nemocenské:

- a) OSVČ byla uznána dočasně práce neschopnou a pracovní neschopnost trvala déle než 14 kalendářních dní. Nemocenské se tedy vyplácí od 15. dne trvání dočasné pracovní neschopnosti.
Od 1. ledna 2011 do 31. prosince 2013 musela pracovní neschopnost trvat déle než 21 kalendářních dní. Nemocenské se vyplácelo od 22. dne trvání dočasné pracovní neschopnosti.
- b) Nárok na dávku vznikl v době nemocenského pojištění nebo v ochranné lhůtě, která činí 7 kalendářních dnů ode dne zániku pojištění. Ochranná lhůta neplyne pro OSVČ, která je poživatelem starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu III. stupně.
- c) Účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházejících dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti.

Podmínky pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství:

- a) Účast osoby na nemocenském pojištění OSVČ po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem nástupu na PPM.
- b) Současně musí být splněna i podmínka účasti na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na PPM.

Zde došlo ke změně, že podmínky pro nárok na PPM musí být splněny ke dni nástupu na PPM, tedy nejpozději k počátku šestého týdne před porodem.

Na PPM OSVČ nastupuje dnem, který si určí v období od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před očekávaným porodem. Pokud si pojištěnka den nástupu neurčí, začíná dávka od počátku šestého týdne před očekávaným porodem.

Vyměřovacím základem pro stanovení výše obou dávek je úhrn měsíčních vyměřovacích základů v rozhodném období, z nichž bylo zapláceno nemocenské pojištění.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla dočasná pracovní neschopnost (DPN). Počet kalendářních dnů v rozhodném období se snižuje o tzv. vyloučené dny. Za tyto dny se považují dny připadající na měsíce, za které se neplatí pojistné z důvodu tzv. kvalifikovaných důvodů a dále dny připadající na kalendářní měsíce, v nichž OSVČ nebyla účastna nemocenského pojištění.

Pokud se vyměřovací základ zjištění v rozhodném období vydělí počtem dnů připadající na toto období s přihlédnutím na vyloučené dny, dostaneme denní vyměřovací základ (DVZ). Tento základ se stanovil s přesností na dvě desetinná místa. Takto stanovený základ se redukoval dle platných redukčních hranic, a to následovně:

- a) Pro výpočet nemocenského se do částky první redukční hranice počítal 90 %, z částky nad první redukční hranici do druhé hranice počítal 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí hranice počítal 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíželo.
- b) Pro výpočet PPM se do částky první redukční hranice počítal 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé hranice počítal 60 %, z částky nad druhou redukční

hranici do třetí hranice počítal 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíželo (Arnoldová, 2012, p. 157).

Výši redukčních hranic platných od 1. ledna kalendářního roku vždy vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí v Sbírce zákonů.

Výše nemocenského do 31. prosince 2009 činila 60 % DVZ do 30. kalendářního dne, 66 % DVZ od 31. do 60. kalendářního dne a 72 % od 61. kalendářního dne trvání DPN.

Od 1. ledna 2010 činila výše nemocenského za kalendářní den 60 % DVZ.

Výše PPM za kalendářní den činila 70 % DVZ (Arnoldová, 2012, p. 157,171).

Od 1. ledna 2018 došlo k další změně, kdy se procentní sazby při výpočtu nemocenských dávek vrátili již původním sazbám, které platí dodnes, a to následovně:

- a) od 15. do 30. kalendářního dne trvání pracovní neschopnosti činila výše dávky 60 % denního vyměřovacího základu,
- b) od 31. do 60. kalendářního dne trvání pracovní neschopnosti činila výše dávky 66 % denního vyměřovacího základu,
- c) od 61. kalendářního dne trvání pracovní neschopnosti činila výše dávky 72 % denního vyměřovacího základu.

2.7 Změny v sociální zabezpečení OSVČ od 1. ledna 2019

Došlo ke změně splatnosti záloh na důchodové pojištění. Záloha je splatná od prvního do posledního dne kalendářního měsíce, na který se záloha na pojistné platí. U nově zahajující OSVČ nebo u osoby, která podala přihlášku k důchodovému pojištění v průběhu roku, je splatnost zálohy pojistného na měsíc, ve kterém zahájily či se přihlásily, prodloužena až do konce následujícího měsíce (KOLEKTIV AUTORŮ, 2018, p. 13).

Další změna se týká výše zálohy na pojistné, kde si OSVČ již nemůže určit měsíční vyměřovací základ. Výše tohoto základu odpovídá částce, která je vypočtena z podaného Přehledu nebo odpovídá minimální výši. Pokud je na měsíc zaplacen částka vyšší, je použita na zálohy pojistného do budoucna, pokud nemá OSVČ žádných jiných splatných

závazků vůči OSSZ. Pokud tedy chce OSVČ platit zálohy do budoucna, nemusí tuto skutečnost již oznamovat příslušné OSSZ a platba je automaticky rozmístěna podle předpisů na jednotlivé měsíce. Byla současně zrušena hranice maximálního měsíčního vyměřovacího základu, tzn., že pokud jsou zálohy na pojistné již uhrazeny do konce roku a dále přicházejí další platby, jsou hromaděny na posledním měsíci v roce, či posledním měsíci výkonu činnosti, a to v neomezené výši.

Dále došlo ke změně platnosti nové zálohy po podání Přehledu. Pokud z Přehledu vyjde vyměřovací základ vyšší než platit dosud, dochází ke změně od následujícího měsíce po měsíci, ve kterém byl nebo měl být Přehled podán. Pokud je nová výše vyměřovacího základu nižší, je platná již od měsíce, ve kterém byl nebo měl být Přehled podán.

Změny v nemocenském pojištění:

Dochází ke změně minimální výše vyměřovacího základu na nemocenské pojištění z 5 000 Kč na 6 000 Kč (dvojnásobek částky rozhodné podle předpisů o NP pro účast zaměstnanců).

Splatnost záloh je stejný jako u důchodového pojištění, a to od prvního do posledního dne kalendářního měsíce, na který se platí. Stejně jako u důchodového pojištění byla u nově přihlášených prodloužena splatnost zálohy na pojistné, a to do konce následujícího měsíce po měsíci, ve kterém se OSVČ k nemocenskému pojištění přihlásila. Nově bylo také umožněno, že pokud OSVČ neuhradila v době splatnosti zálohu na pojistné na nemocenské pojištění, může tak učinit do konce následujícího měsíce. Takto zpětně uhrazené pojistné může být pouze z minimálního vyměřovacího základu (tedy z 6 000 Kč).

Pokud je pojistné na nemocenské pojištění uhrazeno v částce vyšší, než je stanovené maximum, částka nad toto maximum je považována za přeplatek.

Maximální vyměřovací základ pro pojistné na nemocenské pojištění je stanoven jako průměrná výše připadající na jeden kalendářní měsíc výkonu z určeného vyměřovacího základu z naposled podaného Přehledu. Při zjišťování průměru se do počtu měsíců výkonu samostatné výdělečné činnosti nezapočítávají měsíce, v nichž trvaly tzv. kvalifikované důvody.

Změna maximální výše vyměřovacího základu nastává od měsíce následujícího po měsíci, ve kterém byl podán Přehled, pokud je nová výše nižší než dosavadní. Pokud je to naopak, tedy po podání Přehledu vyjde vyměřovací základ vyšší než dosavadní, platí již od měsíce podání Přehledu.

Pokud není Přehled podán ve stanoveném termínu, výše maximálního vyměřovacího základu pro nemocenské pojištění odpovídá minimální výši.

Od 1. července 2019 došlo ke snížení procentní sazby pojistného na nemocenské pojištění z 2,3 % na 2,1 % z měsíčního vyměřovacího základu. Minimální záloha tedy činí 126 Kč (2,1 % z 6 000 Kč).

2.7.1 Podmínky a rozsah dávek z nemocenského zabezpečení

Došlo k rozšíření dávek poskytovaných z nemocenského pojištění OSVČ:

- a) nemocenské,
- b) peněžitá pomoc v mateřství,
- c) otcovská poporodní péče,
- d) dlouhodobé ošetřovné.

Podmínky nároku otcovské poporodní péče:

Na tuto dávku má nárok OSVČ, která pečuje o dítě, jehož je otcem nebo který pečuje o dítě, které převzal do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, pokud dítě ke dni převzetí do této péče nedosáhlo 7 let věku. O dávku se žádá odevzdáním předepsaného tiskopisu Žádost o dávku otcovské poporodní péče (Otcovskou).

Podmínkou nároku je účast OSVČ na nemocenském pojištění alespoň 3 měsíce bezprostředně předcházející dni nástupu na tuto dávku a nástup musí být nejdéle do 6 týdnů ode dne narození dítěte.

Na tuto dávku se nevztahuje ochranná lhůta.

Délka dávky je pevně stanovena na 1 týden, tedy 7 kalendářních dnů, nelze ji přerušit. Výše otcovské činí 70 % redukovaného vyměřovacího základu za kalendářní den.

Podmínky nároku na dlouhodobé ošetřovné:

Tato dávka vznikla od 1. června 2018 a má na ní nárok i OSVČ ze svého nemocenského pojištění, pokud její účast na tomto pojištění trvá alespoň 3 měsíce a po dobu pobírání dávky nesmí OSVČ osobně vykonávat samostatně výdělečnou činnost.

Okruh osob, které se můžou považovat za osobu ošetřující je široce vymezen v zákoně č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění od 1. června 2018. Pečovat lze o osobu, která byla hospitalizována ve zdravotnickém zařízení alespoň 7 dní a po jejím propuštění se předpokládá další potřeba péče po dobu alespoň 30 kalendářních dní, o které musí rozhodnout ošetřující lékař. Další důležitou podmínkou pro poskytnutí této dávky je souhlas ošetřované osoby s poskytnutím dlouhodobé péče osobě, která bude ošetřovat. Délka této dávky je maximálně 90 kalendářních dní. U této dávky neplyne ochranná lhůta.

Výše této dávky činí 60 % z redukovaného denního vyměřovacího základu.

2.8 Sociální zabezpečení OSVČ migrujících v rámci Evropské unie

Se vstupem České republiky do Evropské unie došlo také k většímu pohybu osob mezi jednotlivými státy za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti. Z tohoto důvodu musely být překlenuty rozdíly v systémech sociálního zabezpečení jednotlivých států.

Bylo potřeba vytvořit evropská ustanovení, která by platila v rámci Evropské unie. Tyto ustanovení jsou obsažena v Nařízení Rady (EHS) č. 1408/71, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství a Nařízení Rady (EHS) č. 574/72, stanovující postup provádění Nařízení Rady (EHS) 1408/71. Tyto nařízení byly mnohokrát novelizována.

S platností od 1. května 2010 byly tyto stávající nařízení nahrazeny novými koordinačními nařízeními, kterými jsou Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009 (dále jen „koordinační nařízení“) (SWI±TKOWSKI, 2012, p. 201). Jedná se o rovnocenné právní předpisy, které je nutné aplikovat společně s ohledem na jejich vzájemné souvislosti a vazby. Koordinační nařízení určují pravidla výlučně pro oblast sociálního zabezpečení (tj. včetně zdravotního pojištění), nikoliv pro oblasti jiné, například pracovněprávní nebo daňovou.

Způsob určení příslušnosti k právním předpisům je tedy volen podle toho, o který stát se jedná a jaký vztah má k ČR. Může se jednat o určení na základě Evropských koordinačních zařízení nebo mezinárodních smluv.

Koordinační nařízení účinná mezi členskými státy Evropské unie, státy Evropského hospodářského prostoru (Island, Lichtenštejnsko, Norsko) a Švýcarsko (dále jen „členské státy“).

Jedním z hlavních principů koordinace sociálního zabezpečení je aplikace právního řádu jediného státu. Proto koordinační nařízení stanoví pravidla, podle kterých se postupuje v případech určení použitelných právních předpisů sociálního zabezpečení pro pracovníka migrujícího mezi jednotlivými členskými státy. Cílem popisované právní úpravy je zamezit situaci, kdy je migrující pracovník sociálně a zdravotně pojištěn ve dvou nebo více členských státech nebo není pojištěn v žádném z těchto států.

Osobní rozsah, který definuje okruh osob, které jsou nařízením pokryty je uveden v čl. 2 nařízení č. 883/2004. Mezi tyto osoby patří i OSVČ, které vykonávají výdělečnou činnost na území více států. Principem těchto koordinačních nařízení je tedy určit členský stát, jehož právním předpisům bude daná osoba podléhat. Obecným pravidlem je, že se na OSVČ vztahují právní předpisy členského státu, na jehož území vykonává podstatou část své samostatné výdělečné činnosti. Mohou nastat tři situace výkonu činnosti v zahraničí a to vyslání, souběžný výkon a výjimky.

Vysláním se rozumí, že OSVČ vykonává svou činnost na území jednoho státu a dočasně je její činnost vykonávána na území jiného státu. Jednou ze základních podmínek je, že vyslání nepřesáhne 24 měsíců.

Souběžný výkon činností znamená, že OSVČ vykonává svou výdělečnou činnost ve dvou či více členských státech. Příslušný k právním předpisům je ten stát, kde má OSVČ bydliště

a podstatnou část výkonu své činnosti. Podstatnou částí se rozumí alespoň 25 % z celkového objemu činností.

O výjimku může OSVČ požádat, pokud si přeje být příslušná právním předpisům jiného státu než který ji byl určen. Udělení výjimky musí žadatel řádně odůvodnit.

OSVČ v případě výkonu činnosti na území dvou a více členských států podá na místě příslušnou OSSZ, která provádí důchodové pojištění této OSVČ, „Žádost OSVČ o vystavení potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení“. K této žádosti se dále předkládají smluvní doklady prokazující výkon činnosti na území druhého členského státu.

Na základě této žádosti je vystaven formulář A1, který slouží jako potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení a má povahu osvědčení. Potvrzuje se tímto, že na osobu uvedenou ve formuláři se vztahují české právní předpisy sociálního zabezpečení a to na dobu uvedenou v žádosti.

3 Výsledky a diskuse

Jaký dopad měly legislativní změny zejména v oblasti dávek z nemocenského pojištění OSVČ budou znázorňovat modelové příklady. Aby byl přehledně vidět vývoj stanovení vyměřovacích základů pro odvod pojistného a způsob výpočtu nemocenských dávek, zahájí OSVČ svou samostatně výdělečnou činnost 1. května 1990. Bude mít tuto činnost jako jedinou svou výdělečnou činnost a Přehledy o příjmech a výdajích OSVČ bude podávat pravidelně v měsíci březnu. Vyměřovací základy pro odvod pojistného na důchodové pojištění budou vždy minimální. U nemocenského pojištění se bude vycházet jak z minimálních, tak i z maximálních vyměřovacích základů, a to v období, kdy legislativní úprava umožnila i této OSVČ si tento základ určit v jiné výši než té minimální. Dočasná pracovní neschopnost bude ve všech modelových příkladech trvat 92 dní.

Následně budou oba výpočty porovnány.

3.1 Modelový příklad s minimálními vyměřovacími základy DP a NP

V následujících příkladech bude výše předepsaných záloh pojistného jak důchodového, tak i nemocenského pojištění vycházet z minimálních vyměřovacích základů. Následně bude ukázán způsob výpočtu nemocenských dávek dle platné legislativy v daném období.

3.1.1 Období od května 1990 - 1993

Od 1/1990 platí tedy z měsíčního vyměřovacího základu 400 Kč, čemuž odpovídá měsíční platba pojistného 100 Kč (25 % z MVZ). Tato výše platila v letech 1990, 1991. V roce 1992 se minimální měsíční vyměřovací základ zvýšil na 2 000 Kč, čemuž odpovídala platba pojistného 500 Kč.

Od roku 1993 měsíční vyměřovací základ vycházel z příjmů po odpočtu výdajů ze samostatné výdělečné činnosti z předchozího roku, tedy roku 1992. Do této doby se platilo měsíční pojistné bez ohledu na výši dosažených příjmů ze samostatné výdělečné činnosti. Této OSVČ bude vycházet minimální výše záloh. Za měsíc leden se záloha platila ještě dle právní úpravy platné pro rok 1992, jelikož se platila v prosinci 1992. Od února, kdy byl podán Výpis daňového přiznání za rok 1992, vyšel měsíční vyměřovací základ v minimální výši odpovídající polovině minimální mzdy, tedy ve výši 1 100 Kč. Záloha na pojistné na sociální zabezpečení činila 36 % z DVZ. Tento základ činil do 31. července 1993 výši 45 % a od 1. srpna 1993 výši 35 % z dosažených příjmů.

Tabulka 1- Předpis plateb v r. 1990 - 1993, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1990					100	100	100	100	100	100	100	100
MVZ					400	400	400	400	400	400	400	400
1991	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
MVZ	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400
1992	100	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
MVZ	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
1993	500	396	396	396	396	396	396	396	396	396	396	396
MVZ	2 000	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 1

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 1991 do 31. května 1991.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím byl předchozí kalendářní rok, tedy rok 1990. Počet dní v RO = 245 dní.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (8 * 400) / 245$$

$$DVZ = 13,06$$

Výše dávky:

$$\text{Za první 3 dny} = (70 \% \text{ z DVZ}) * 3 = (70 \% \text{ z } 13,06) * 3 = 27 \text{ Kč}$$

$$\text{Od čtvrtého dne do konce DPN} = (90 \% \text{ z DVZ}) * 89 = (90 \% \text{ z } 13,06) * 89 = 1\ 046 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela ve výši **1 073 Kč**.

Pro DPN, která vznikla od 10. ledna 1993, platilo, že rozhodné období pro výpočet dávky bylo období od 1. ledna 1993 do měsíce předcházejícího vzniku DPN.

Příklad č. 2

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 1993 do 31. května 1993.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím byl leden a únor 1993. Počet dní v RO = 59 dní.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (2\ 000 + 1\ 100) / 59$$

$$DVZ = 52,54$$

Výše dávky:

Za první 3 dny = $(50\% \text{ z DVZ}) * 3 = (50\% \text{ z } 52,54) * 3 = 26 * 3 = 78 \text{ Kč}$

Od čtvrtého dne do konce DPN = $(69\% \text{ z DVZ}) * 89 = (69\% \text{ z } 52,54) * 89 = 36 * 89 = 3\,204 \text{ Kč}$

Dávka za období DPN náležela ve výši **3 282 Kč**.

3.1.2 Období od roku 1994 - 1995

Od roku 1994 se rozdělilo pojistné na důchodové a nemocenské pojištění. Nemocenské pojištění se stalo dobrovolné. Obě pojištění vycházeli z jednoho vyměřovacího základu.

Pro výpočet dávky z nemocenského pojištění sloužil vyměřovací základ pro odvod důchodového pojištění.

Minimální měsíční vyměřovací základ pro odvod pojistného na důchodové a nemocenské pojištění činil v letech 1994, 1995 stále výši 1 100 Kč. Z tohoto základu se platilo 30,2 % na důchodové pojištění a 4,8 % na nemocenské pojištění.

Tabulka 2 - Předpis plateb v r. 1994 a 1995, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1994												
MVZ	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100
DP	343	333	333	333	333	333	333	333	333	333	333	333
NP	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53
1995												
MVZ	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100	1 100
DP	333	333	333	333	333	333	333	333	333	333	333	333
NP	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53	53

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 3

Dočasná pracovní neschopnost v trvání od 1. března 1995 do 31. května 1995.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím byl předchozí kalendářní rok, tedy rok 1994. Počet dní v RO = 365 dní.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na důchodové pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 1100) / 365$$

$$DVZ = 36,16$$

Výše dávky:

$$\text{Za první 3 dny} = (50 \% \text{ z DVZ}) * 3 = (50 \% \text{ z } 36,16) * 3 = 55 \text{ Kč}$$

$$\text{Od čtvrtého dne do konce DPN} = (69 \% \text{ z DVZ}) * 89 = (69 \% \text{ z } 36,16) * 89 = 2\,221 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **2 276 Kč**.

3.1.3 Období od roku 1996 - 2003

Od roku 1996 se výše minimálního měsíčního vyměřovacího základu stanovila jako čtvrtina neomezené částky pro výpočet důchodu.

V případě minimálních předpisů pro odvod pojistného se jejich výše musela začátkem roku přizpůsobit dle minimu platnému pro daný rok.

V roce 1996 se změnila procentní výše pojistného z měsíčního vyměřovacího základu. Do měsíce, ve kterém byl nebo měl být podán Přehled, se výše určila ještě původní sazbou (30,2 %) a od měsíce podání tato sazba činila 29,6 %. Pojistné na nemocenské pojištění činilo 4,4 % z DVZ.

Tabulka 3 - Předpis plateb v r. 1996 - 1998, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1996												
MVZ	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250	1 250
DP	378	378	378	370	370	370	370	370	370	370	370	370
NP	55	55	55	55	55	55	55	55	55	55	55	55
1997												
MVZ	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400	1 400
DP	415	415	415	415	415	415	415	415	415	415	415	415
NP	62	62	62	62	62	62	62	62	62	62	62	62
1998												
MVZ	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475	1 475
DP	437	437	437	437	437	437	437	437	437	437	437	437
NP	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 4

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 1998 do 31. května 1998.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím byl předchozí kalendářní rok, tedy rok 1997. Počet dní v RO = 365 dní.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na důchodové pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 1400) / 365$$

$$DVZ = 46,03 \text{ Kč}$$

Výše dávky:

$$\text{Za první 3 dny} = (50 \% \text{ z DVZ}) * 3 = (50 \% \text{ ze } 46,03) * 3 = 70 \text{ Kč}$$

$$\text{Od čtvrtého dne do konce DPN} = (69 \% \text{ z DVZ}) * 89 = (69 \% \text{ ze } 46,03) * 89 = 2\,827 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **2 897 Kč**.

Od 1. října 1999 se denní vyměřovací základ začal redukovat pomocí dvou redukčních hranic, jejichž výše byla a nadále je vyhlášována ve Sbírce zákonů Ministerstva práce a sociálních věcí.

Do 1. redukční hranice se DVZ započítává plně, částka mezi 1. a 2. redukční hraní DVZ se započítává 60 % a na částku převyšující 2. redukční hranici se nepřihlíží.

Do 30. září 1999 se denní vyměřovací základ nezaokrouhloval a výše nemocenského za kalendářní den se zaokrouhlovala na celé koruny a to tak, že haléřové částky do 50 haléřů včetně se zaokrouhlovaly směrem dolů a nad 50 haléřů směrem nahoru.

Od 1. října 1999 se denní vyměřovací základ začal zaokrouhlovat na celé koruny vždy směrem nahoru a výše nemocenského za kalendářní den se též zaokrouhloval na celé koruny směrem nahoru a to platí dodnes.

Tabulka 4 - Předpis plateb v r. 1999 - 2003, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1999												
MVZ	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525
DP	452	452	452	452	452	452	452	452	452	452	452	452
NP	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68	68
2000												
MVZ	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575	1 575
DP	467	467	467	467	467	467	467	467	467	467	467	467
NP	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70
2001												
MVZ	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650	1 650
DP	489	489	489	489	489	489	489	489	489	489	489	489
NP	73	73	73	73	73	73	73	73	73	73	73	73
2002												
MVZ	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775	1 775
DP	526	526	526	526	526	526	526	526	526	526	526	526
NP	79	79	79	79	79	79	79	79	79	79	79	79
2003												
MVZ	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850
DP	548	548	548	548	548	548	548	548	548	548	548	548
NP	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82	82

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 5

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2000 do 31. května 2000.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím byl předchozí kalendářní rok, tedy rok 1999. Počet dní v RO = 365 dní.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na důchodové pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 1525) / 365$$

$$DVZ = 50,14 \text{ Kč (neredukovaný)}$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává plně = DVZ = 51 Kč.

Výše dávky:

$$\text{Za první 3 dny} = (50 \% \text{ z DVZ}) * 3 = (50 \% \text{ z } 51) * 3 = 26 * 3 = 78 \text{ Kč}$$

$$\text{Od čtvrtého dne do konce DPN} = (69 \% \text{ z DVZ}) * 89 = (69 \% \text{ z } 51) * 89 = 36 * 89 = 3\,204 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **3 282 Kč**.

Příklad č. 6

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2002 do 31. května 2002.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím byl předchozí kalendářní rok, tedy rok 2001. Počet dní v RO = 365 dní.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na důchodové pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 1650) / 365$$

$$DVZ = 54,25 \text{ Kč (neredukovaný)}$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává plně = DVZ = 55 Kč

Výše dávky:

$$\text{Za první 3 dny} = (50 \% \text{ z DVZ}) * 3 = (50 \% \text{ z } 55) * 3 = 28 * 3 = 84 \text{ Kč}$$

$$\text{Od čtvrtého dne do konce DPN} = (69 \% \text{ z DVZ}) * 89 = (69 \% \text{ z } 55) * 89 = 38 * 89 = 3\,382 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **3 466 Kč**.

3.1.4 Období od roku 2004 - 2008

Od roku 2004 se samostatná výdělečná činnost dělí na hlavní a vedlejší. Minimální měsíční vyměřovací základ při hlavní činnosti v roce 2004 činil 40 %, v roce 2005 činil 45 % a od roku 2006 činil 50 %. Při výkonu vedlejší činnosti se jednalo o částku rovnající se 10 % průměrné mzdy.

Výše měsíční zálohy na pojistné na důchodové a nemocenské pojištění (i pokud se jednalo o minimální výši) se měnilo od měsíce, ve kterém byl nebo měl být podán Přehled.

Tabulka 5 - Předpis plateb v r. 2004 - 2008 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2004												
MVZ	1 850	1 850	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368
DP	548	548	997	997	997	997	997	997	997	997	997	997
NP	82	82	149	149	149	149	149	149	149	149	149	149
2005												
MVZ	3 368	3 368	4 024	4 024	4 024	4 024	4 024	4 024	4 024	4 024	4 024	4 024
DP	997	997	1 192	1 192	1 192	1 192	1 192	1 192	1 192	1 192	1 192	1 192
NP	149	149	178	178	178	178	178	178	178	178	178	178
2006												
MVZ	4 024	4 024	4 709	4 709	4 709	4 709	4 709	4 709	4 709	4 709	4 709	4 709
DP	1 192	1 192	1 394	1 394	1 394	1 394	1 394	1 394	1 394	1 394	1 394	1 394
NP	178	178	208	208	208	208	208	208	208	208	208	208
2007												
MVZ	4 709	4 709	5 035	5 035	5 035	5 035	5 035	5 035	5 035	5 035	5 035	5 035
DP	1 394	1 394	1 491	1 491	1 491	1 491	1 491	1 491	1 491	1 491	1 491	1 491

NP	208	208	222	222	222	222	222	222	222	222	222	222
2008												
MVZ	5 035	5 035	5 390	5 390	5 390	5 390	5 390	5 390	5 390	5 390	5 390	5 390
DP	1 491	1 491	1 596	1 596	1 596	1 596	1 596	1 596	1 596	1 596	1 596	1 596
NP	222	222	238	238	238	238	238	238	238	238	238	238

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 7

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2005 do 31. května 2005.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím byl předchozí kalendářní rok, tedy rok 2004. Počet dní v RO = 366 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na důchodové pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (2 * 1850 + 10 * 3368) / 366$$

$$DVZ = 102,13 \text{ Kč (neredukovaný)}$$

Od 1. ledna 2004 se za prvních 14 dnů pracovní neschopnosti započítává do výše první redukční hranice pouze 90 % denního vyměřovacího základu.

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává plně = DVZ = 103 Kč

Za dobu prvních 14 kalendářních dnů pouze 90 % = DVZ = 92 Kč

Výše dávky:

$$\text{Za první 3 dny} = (25 \% \text{ z } 90\% \text{ DVZ}) * 3 = (25 \% \text{ z } 92) * 3 = 69 \text{ Kč}$$

$$\text{Od 4. do 14. dne} = (69 \% \text{ z } 90\% \text{ DVZ}) * 11 = (69 \% \text{ z } 92) * 11 = 704 \text{ Kč}$$

$$\text{Od 15. dne} = (69 \% \text{ z } \text{DVZ}) * 78 = (69 \% \text{ ze } 103) * 78 = 72 * 78 = 5 616 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **6 389 Kč**.

Příklad č. 8

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2007 do 31. května 2007.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím (od 1. ledna 2007) je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2006 až únor 2007. Počet dní v RO = 365 dnů. Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na důchodové pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 4\,709) / 365$$

$$DVZ = 154,81 \text{ Kč}$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává plně = DVZ = 155 Kč

Výše dávky:

$$\text{Za první 3 dny} = (25 \% \text{ z } 90\% \text{ DVZ}) * 3 = (25 \% \text{ ze } 140) * 3 = 35 * 3 = 105 \text{ Kč}$$

$$\text{Od 4. do 14. dne} = (69 \% \text{ z } 90\% \text{ DVZ}) * 11 = (69 \% \text{ ze } 140) * 11 = 97 * 11 = 1\,067 \text{ Kč}$$

$$\text{Od 15. dne} = (69 \% \text{ z } \text{DVZ}) * 78 = (69 \% \text{ ze } 155) * 78 = 107 * 78 = 8\,346 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **9 518 Kč**.

3.1.5 Období od roku 2009

Od 1. ledna 2009 došlo k oddělení nemocenského pojištění od důchodového pojištění, co se týče placení tohoto pojistného. Nemocenské pojištění se platilo na jiný účet pod jiným variabilním symbolem.

V letech 2009 a 2010 nemocenské pojištění nebylo s důchodovým pojištěním spjato, ani co se týče vyměřovacího základu. Nemocenského pojištění mohla být OSVČ účastna bez ohledu na účast k důchodovému pojištění. Tudíž byla i výše platby na nemocenské pojištění bez jakékoli vazby na důchodové pojištění.

V letech 2011 až 2013 nemohl být vyměřovací základ pro pojistné na nemocenské pojištění vyšší než vyměřovací základ určený pro důchodové pojištění.

Od roku 2014 nemůže být vyměřovací základ pro nemocenské pojištění vyšší než částka odpovídající průměru určeného vyměřovacího základu uvedeného na posledním podaném Přehledu.

Vyměřovacím základem pro výpočet dávek z nemocenského pojištění byl úhrn vyměřovacích základů v rozhodném období, ze které bylo zapláceno nemocenské pojištění. Minimální vyměřovací základ pro pojistné na nemocenské pojištění činil v letech 2009 – 2011 částku 4 000 Kč, v letech 2012 – 2018 částku 5 000 Kč. Pojistné činilo 1,4% z VZ v letech 2009 a 2010, 2,3 % v letech 2011 – 31. května 2019 a od 1. června 2019 činí výše pojistného 2,1 % z vyměřovacího

Tabulka 6 - Předpis plateb v r. 2009 - 2012 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2009												
MVZ	5 390	5 390	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889
DP	1 596	1 596	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720
NP	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56
2010												
MVZ	5 889	5 889	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928
DP	1 720	1 720	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731
NP	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56	56
2011												
MVZ	5 928	5 928	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185
DP	1 731	1 731	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807
NP	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92
2012												
MVZ	6 185	6 185	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285
DP	1 807	1 807	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836
NP	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 9

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2010 do 31. května 2010.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2009 až únor 2010. Počet dní v RO = 365 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 4\,000) / 365$$

$$DVZ = 131,51 \text{ Kč (neredukovaný)}$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 119 Kč.

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

$$\text{Od 15. dne} = (60 \% \text{ z DVZ}) * 78 = 72 * 78 = 5\,616 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **5 616 Kč**.

Příklad č. 10

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2012 do 31. května 2012.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2011 až únor 2012. Počet dní v RO = 366 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (10 * 4\,000) + (2 * 5\,000) / 366$$

$$DVZ = 136,61 \text{ Kč (neredukovaný)}$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 123 Kč.

Výše dávky:

Za první 21 dnů = nemocenská nenáleží

$$\text{Od 22. dne} = (60 \% \text{ ze } 123) * 71 = 5\,254 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **5 254 Kč**.

Tabulka 7 - Předpis plateb v r. 2013 - 2016 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2013												
MVZ	6 285	6 285	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471
DP	1 836	1 836	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890
NP	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115
2014												
MVZ	6 471	6 471	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486
DP	1 890	1 890	1 894	1 894	1 894	1 894	1 894	1 894	1 894	1 894	1 894	1 894
NP	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115
2015												
MVZ	6 486	6 486	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653
DP	1 894	1 894	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943
NP	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115
2016												
MVZ	6 653	6 653	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752
DP	1 943	1 943	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972
NP	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 11

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2014 do 31. května 2014.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2013 až únor 2014. Počet dní v RO = 365 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 5\,000) / 365$$

$$DVZ = 164,38 \text{ Kč (neredukovaný)}$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 148 Kč.

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

Od 15. dne = (60 % z DVZ) * 71 = 89 * 78 = 6 942 Kč

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **6 942 Kč**.

Příklad č. 12

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2016 do 31. května 2016.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2015 až únor 2016. Počet dní v RO = 366 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 5\,000) / 366$$

$$DVZ = 163,93 \text{ Kč (neredukovaný)}$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 148 Kč.

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

Od 15. dne = (60 % z DVZ) * 71 = 89 * 78 = 6 942 Kč

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **6 942 Kč**.

Tabulka 8 - Předpis plateb v r. 2017 - 2020 pro hlavní činnost, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2017												
MVZ	6 752	6 752	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058
DP	1 972	1 972	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061
NP	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115
2018												
MVZ	7 058	7 058	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495
DP	2 061	2 061	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189
NP	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115
2019												
MVZ	7 495	7 495	8 175	8 175	8 175	8 175	8 175	8 175	8 175	8 175	8 175	8 175
DP	2 189	2 189	2 388	2 388	2 388	2 388	2 388	2 388	2 388	2 388	2 388	2 388
NP	138	138	138	138	138	138	138	138	138	138	138	138

2020												
MVZ	8 175	8 175	8 709	8 709	8 709	8 709	8 709	8 709	8 709	8 709	8 709	8 709
DP	2 388	2 388	2 544	2 544	2 544	2 544	2 544	2 544	2 544	2 544	2 544	2 544
NP	126	126	126	126	126	126	126	126	126	126	126	126

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 13

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2018 do 31. května 2018.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2017 až únor 2018. Počet dní v RO = 365 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 5\,000) / 365$$

$$DVZ = 164,38$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 148.

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

Od 15. do 30. dne = (60 % ze 148) * 16 = 1 424 Kč

Od 31. do 60. dne = (66 % ze 148) * 30 = 2 940 Kč

Od 61. dne = (72 % ze 148) * 32 = 3 424 Kč

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **7 788 Kč**.

3.2 Modelové příklad s minimálními VZ pro DP a maximálními pro NP

U této OSVČ budou stále minimální vyměřovací základy pro důchodové pojištění, ale nemocenské pojištění bude platit ze svého maximálního vyměřovacího základu.

Do roku 2008 bude výše tohoto základu shodná s předchozí OSVČ neboť se platba na nemocenské pojištění vycházela ze stejného vyměřovacího základu jako záloha na pojistné důchodového pojištění.

Od roku 2009 se nemocenské pojištění oddělilo od důchodového pojištění a hradilo se zvlášť. V letech 2009 a 2010 nebyl vyměřovací základ pro odvod platby na nemocenské pojištění závislý ani na vyměřovacím základu pro zálohu na pojistné na důchodové pojištění ani na příjmech ze samostatné výdělečné činnosti. Řada OSVČ si tedy začala platit nemocenské pojištění v takové výši, aby dosáhla maximálních nemocenských dávek. Vycházelo se z výše 3. redukční hranice, neboť k částce nad ní se již nepřihlíželo. V roce 2009 činila 3. redukční hranice částku 2 356 Kč. Tedy $2\,356 * 365 = 859\,940$ Kč/12=71 662 Kč = měsíční vyměřovací základ. Platba na pojistné na nemocenské pojištění tedy činila 1,4 % z VZ.

V roce 2010 činila 3. redukční hranice částku 2 371 Kč. Tedy $2\,371 * 365 = 865\,415$ Kč/12=72 118 Kč = měsíční vyměřovací základ.

Tabulka 9 - Předpis plateb r. 2009 a 2010 s max. NP činnost, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2009												
MVZ	5 390	5 390	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889	5 889
DP	1 596	1 596	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720	1 720
MVZ	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662	71 662
NP	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004	1 004
2010												
MVZ	5 889	5 889	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928	5 928
DP	1 720	1 720	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731	1 731
MVZ	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118	72 118
NP	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010	1 010

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 1

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2010 do 31. května 2010.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2009 až únor 2010. Počet dní v RO = 365 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (10 * 71\,662) + (2 * 72\,118) / 365$$

$$DVZ = 2\,358,51$$

1. redukční hranice do 791 Kč 90 % = 711,90 Kč
2. redukční hranice do 1 186 Kč 60% = 237 Kč
3. redukční hranice do 2 371 Kč 30% = 351,75 Kč

$$\text{Redukovaný DVZ} = 1\,301 \text{ Kč}$$

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

$$\text{Od 15. dne} = (60\% \text{ z } 1\,301) * 78 = 60\,918 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **60 918 Kč**.

V letech 2011–2013 mohla být maximální platba na nemocenské pojištění z měsíčního vyměřovacího základu, ze kterého byla uhrazena záloha na důchodové pojištění.

Tabulka 10 - Předpis plateb r. 2011 a 2013 s max. NP, hlavní činnost, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2011												
MVZ	5 928	5 928	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185	6 185
DP	1 731	1 732	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807	1 807
NP	137	137	143	143	143	143	143	143	143	143	143	143
2012												
MVZ	6 185	6 185	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285	6 285
DP	1 807	1 807	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836	1 836
NP	143	143	145	145	145	145	145	145	145	145	145	145
2013												
MVZ	6 285	6 285	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471	6 471
DP	1 836	1 836	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890	1 890
NP	145	145	149	149	149	149	149	149	149	149	149	149

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 2

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2012 do 31. května 2012.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2011 až únor 2012. Počet dní v RO = 366 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 6\ 185) / 366$$

$$DVZ = 202,79$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 183 Kč.

Výše dávky:

Za první 21 dnů = nemocenská nenáleží

Od 22. dne = $(60 \% \text{ ze } 183) * 71 = 7\ 810 \text{ Kč}$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **7 810 Kč**.

Od roku 2014 činí maximální měsíční vyměřovací základ pro platbu na nemocenské pojištění průměr určeného vyměřovacího základu na naposled podaném Přehledu. U OSVČ s minimálním určeným vyměřovacím základem odpovídá maximální měsíční vyměřovací základ pro platbu nemocenského pojištění minimálnímu měsíčnímu vyměřovací základu pro důchodové pojištění předchozího roku.

Příklad č. 3

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2014 do 31. května 2014.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2013 až únor 2014. Počet dní v RO = 365 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 6\,471) / 365$$

$$DVZ = 212,75$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 192 Kč.

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

$$\text{Od 15. dne} = (60 \% \text{ ze } 192) * 78 = 9\,048 \text{ Kč}$$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **9 048 Kč**.

Tabulka 11 - Předpis plateb r. 2015 a 2018 s max. NP, hlavní činnost, uvedeno v Kč

	I.	II	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2015												
MVZ	6 486	6 486	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653
DP	1 894	1 894	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943	1 943
MVZ	6 471	6 471	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486	6 486
NP	149	149	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154
2016												
MVZ	6 653	6 653	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752
DP	1 943	1 943	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972	1 972
MVZ	6 486	6 486	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653	6 653
NP	154	154	156	156	156	156	156	156	156	156	156	156
2017												
MVZ	6 752	6 752	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058
DP	1 972	1 972	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061	2 061
MVZ	6 653	6 653	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752	6 752
NP	154	154	156	156	156	156	156	156	156	156	156	156
2018												
MVZ	7 058	7 058	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495	7 495
DP	2 061	2 061	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189	2 189
MVZ	6 752	6 752	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058	7 058
NP	156	156	163	163	163	163	163	163	163	163	163	163

Zdroj: vlastní zpracování

Příklad č. 4

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2016 do 31. května 2016.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2015 až únor 2016. Počet dní v RO = 365 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 6\,486) / 365$$

$$DVZ = 213,24$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 192.

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

Od 15. dne = $(60 \% \text{ ze } 192) * 78 = 9\,048 \text{ Kč}$

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **9 048 Kč**.

Příklad č. 5

Dočasná pracovní neschopnost (DPN) od 1. března 2018 do 31. května 2018.

Počet dní trvání DPN = 92 dnů.

Rozhodným obdobím je období 12 kalendářních měsíců předcházející měsíci, ve kterém vznikla DPN. Tedy březen 2017 až únor 2018. Počet dní v RO = 365 dnů.

Denní vyměřovací základ (DVZ) představoval součet měsíčních vyměřovacích základů, ze kterých bylo odvedeno pojistné na nemocenské pojištění, vydělené počtem dní v rozhodném období.

$$DVZ = (12 * 7\,058) / 365$$

$$DVZ = 232,04$$

Tento základ se vejde do 1. redukční hranice, tudíž se započítává 90 % z DVZ = 209.

Výše dávky:

Za první 14 dnů = nemocenská nenáleží

Od 15. do 30. dne = (60 % z 209) * 16 = 2 016 Kč

Od 31. do 60. dne = (66 % z 209) * 30 = 4 140 Kč

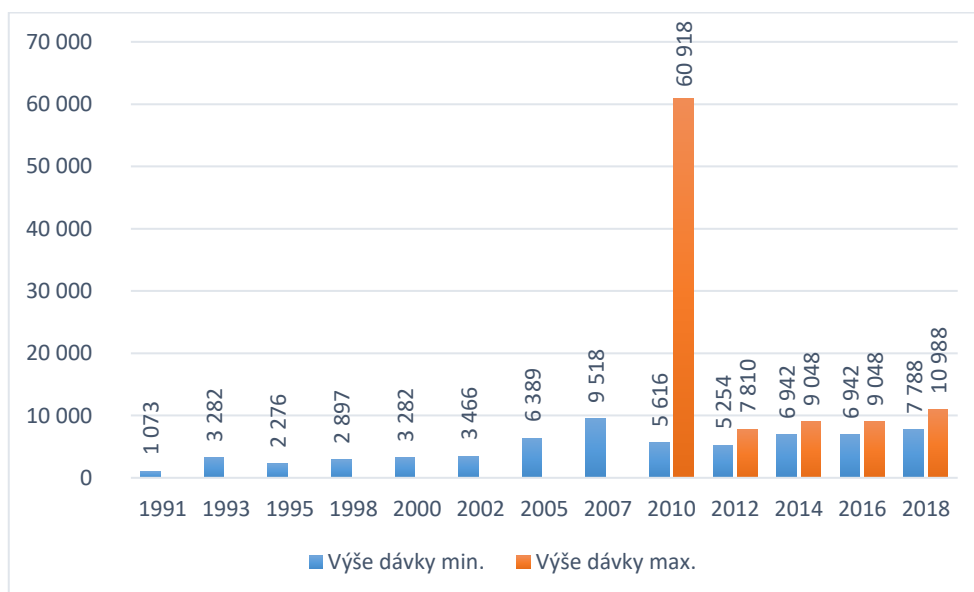
Od 61. dne = (72 % z 209) * 32 = 4 832 Kč

Dávka za období DPN náležela v celkové výši **10 988 Kč**.

3.3 Vyhodnocení modelových příkladů a analýza vývoje výše a počtu vyplacených nemocenských dávek

Nemocenské pojištění OSVČ bylo téměř vždy spjato se zálohami na důchodové pojištění. Proto ta OSVČ, která si platila minimální zálohy na důchodové pojištění, nemohla si určit jinou výši plateb na nemocenské pojištění než také z minimálního vyměřovacího základu. Jedinou výjimkou v určení vyměřovacího základu pro platbu na nemocenské pojištění byly roky 2009 a 2010. I ta OSVČ, která platila důchodové pojištění v minimální výši, si mohla platbu na nemocenské pojištění v letech 2009 a 2010 zaplatit takřka v neomezené výši. Tím si ovlivnila i výši dávek z tohoto pojištění poskytovaných. V letech následujících měly platby na nemocenské pojištění opět vazbu na vyměřovací základ pro důchodové pojištění.

Graf 1 - Výše nemocenských dávek z modelových příkladů

Zdroj: vlastní zpracování

Z modelových příkladů je vidět, že výše nemocenských dávek do roku 2008 měla rostoucí tendenci, a to zejména v souvislosti se stále se zvyšujícím vyměřovacím základem pro odvod pojistného na důchodové pojištění. Tento faktor byl výrazněji viditelný u dávek v roce 1993 a 2005, neboť v rozhodných obdobích těchto dávek došlo k největšímu růstu vyměřovacího základu. Výrazný pokles výše nemocenských dávek je viditelný od roku 2010. Způsobilo to oddělení nemocenského pojištění od důchodového pojištění. Vyměřovacím základem pro nemocenské pojištění je 2násobek částky rozhodné pro účast zaměstnanců na nemocenském pojištění, což odpovídá částce nižší, než byl minimální vyměřovací základ pro odvod na důchodové pojištění. V roce 2012 byla dávka ještě mírně nižší a to vlivem vyplácení nemocenských dávek až od 22. dne trvání dočasné pracovní neschopnosti.

Od roku 2009, kdy pojistné na nemocenské pojištění vychází z vlastního vyměřovacího základu, mají možnosti OSVČ si toto pojistné učit v rozmezí minimální a maximální výši. U dávky vyplacené v roce 2010 je vidět diametrální rozdíl mezi těmito hranicemi. Bylo to dáno tím, že si OSVČ mohla v letech 2009 a 2010 určit vyměřovací základ pro nemocenské pojištění v libovolné výši, bez ohledu na to, že důchodové pojištění bylo placeno z minimálního vyměřovacího základu. Graf č. 3 ukazuje, že řada OSVČ této legislativní úpravy využila jak v dávkách při dočasné pracovní neschopnosti, tak i u peněžitě pomoci v mateřství. Po úpravě legislativy, kdy se vyměřovací základ pro nemocenské pojištění opět dostal do závislosti na vyměřovacím základu pro důchodové pojištění, není rozdíl mezi minimální a maximální dávkou nemocenského u OSVČ s minimálním vyměřovacím základem pro důchodové pojištění tak razantní.

Tabulka 12 Statistika dávek OSVČ od r. 1993 do r. 2019

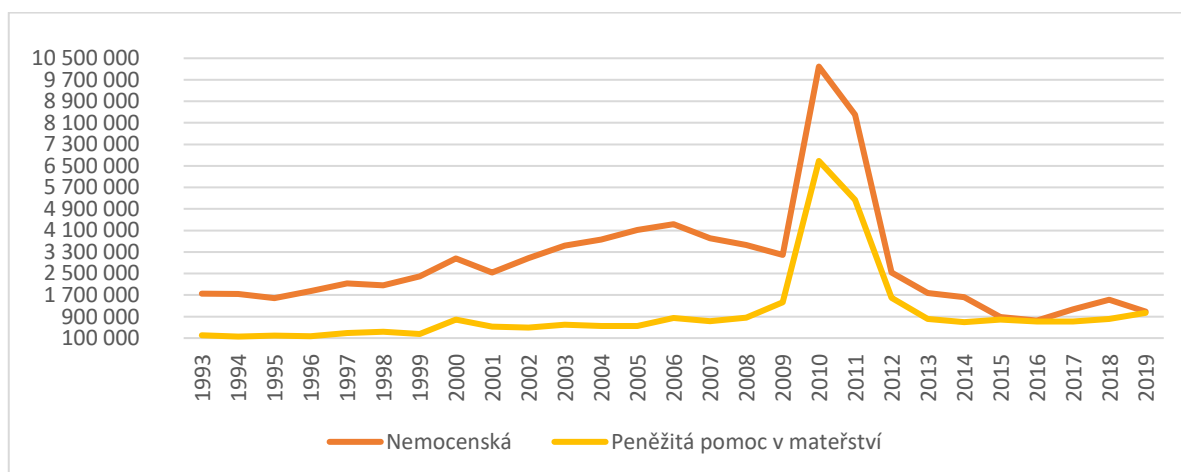
Rok	Nemocenská		Peněžitá pomoc v mateřství		Celkem	
	počet	Kč	počet	Kč	počet	Kč
1993	1 615	1 748 678	120	202 322	1 735	1 951 000
1994	1 732	1 742 287	164	156 501	1 896	1 898 788
1995	1 561	1 587 573	127	187 900	1 688	1 775 473
1996	1 538	1 849 463	119	174 106	1 657	2 023 569
1997	1 457	2 134 787	155	288 380	1 612	2 423 167
1998	1 460	2 062 972	163	339 374	1 623	2 402 346
1999	1 539	2 391 408	137	248 726	1 676	2 640 134

2000	1 538	3 065 986	218	785 756	1 756	3 851 742
2001	1 463	2 536 655	129	521 039	1 592	3 057 694
2002	1 454	3 068 492	144	487 181	1 598	3 555 673
2003	1 700	3 537 615	153	600 854	1 853	4 138 469
2004	1 560	3 759 046	212	551 364	1 772	4 310 410
2005	1 514	4 122 995	205	555 672	1 719	4 678 667
2006	1 300	4 335 667	189	841 544	1 489	5 177 211
2007	1 122	3 811 655	151	731 858	1 273	4 543 513
2008	936	3 564 077	174	854 836	1 110	4 418 913
2009	315	3 191 974	102	1 427 977	417	4 619 951
2010	709	10 191 083	334	6 684 735	1 043	16 875 818
2011	634	8 401 546	251	5 239 815	885	13 641 361
2012	401	2 538 559	212	1 593 644	613	4 132 203
2013	405	1 775 637	142	808 577	547	2 584 214
2014	406	1 616 219	140	696 414	546	2 312 633
2015	236	880 062	133	785 209	369	1 665 271
2016	235	751 362	149	721 360	384	1 472 722
2017	266	1 163 772	120	719 379	386	1 883 151
2018	266	1 526 680	153	814 169	419	2 340 849
2019	207	1 086 753	175	1 042 991	382	2 129 744

Zdroj: Statistiky OSSZ Kolín, vlastní zpracování

Pro znázornění vývojového trendu počtu vyplacených dávek z nemocenského pojištění OSVČ, a to nemocenské a peněžité pomoci v mateřství, byly využity data evidovaná na OSSZ Kolín.

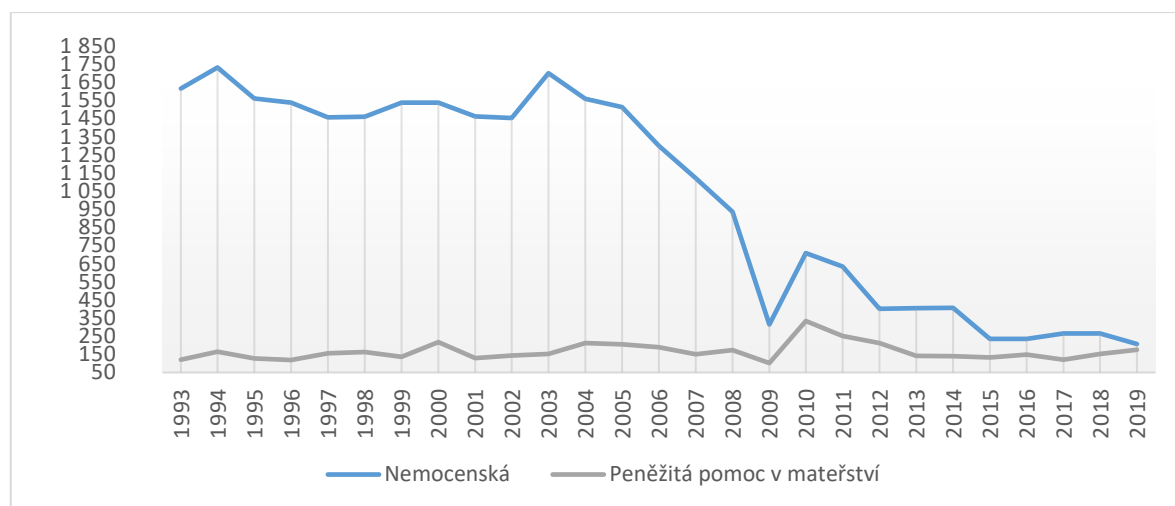
Graf 2 - Nemocenské dávky a peněžité pomoci v mateřství v Kč

Zdroj: Statistiky OSSZ Kolín, vlastní zpracování

Výše vyplacených dávek má až do roku 2009 tendenci pozvolného růstu. Velmi výrazný nárůst jak nemocenského, tak i peněžité pomoci v mateřství je v letech 2010 a 2011 což koresponduje i s daty z modelových příkladů, kdy si OSVČ sami určili vyměřovací základ pro odvod pojistného a tím dosahovali maximální výše dávek.

Graf 3 - Počet nemocenských dávek a peněžité pomoci v mateřství OSVČ

Zdroj: Statistiky OSSZ Kolín, vlastní zpracování

Počet nemocenských dávek poskytovaných OSVČ má oproti jejich výši stále klesající tendenci. Výraznější pokles je vidět od roku 2005 a vrcholí v roce 2009. Od roku 2009 je zaznamenán mírný vzestup, což bylo dáno možností ovlivnit výši nemocenských dávek. To trvalo do roku 2011, kdy jsou vypláceny dávky, jejichž rozhodné období pro výpočet zasahuje do roku 2010. Od roku 2012 už je tendence opět mírně klesající.

Počet peněžitých pomoci v mateřství nemá během celé doby výraznějších výkyvů. Jen v letech 2010 a 2011 byl nárůst také z důvodu ovlivnitelnosti výše dávky. V letech následujících se jejich počet zase ustálil.

3.4 Analýza vývoje počtu OSVČ

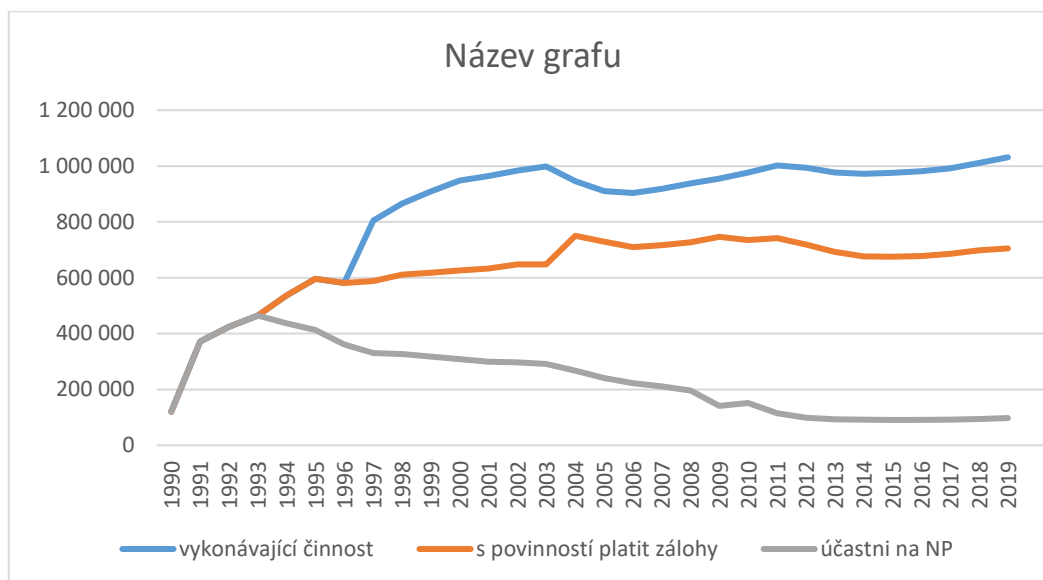
Na základě údajů z ročních statistik vedených na ČSSZ, byla znázorněna vývojová tendence počtu OSVČ vykonávající činnost, počtu OSVČ s povinností platit zálohy a počet OSVČ účastných nemocenského pojištění.

Tabulka 13 Statistika vývoje počtu OSVČ 1990 - 2019

ROK	vykonávající činnost	s povinností platit zálohy	účastní na NP
1990	119 810	119 810	119 810
1991	371 200	371 200	371 200
1992	424 381	424 381	424 381
1993	464 688	464 688	464 688
1994	536 632	536 632	437 334
1995	596 663	596 663	412 952
1996	581 798	581 798	360 852
1997	805 103	587 879	330 720
1998	865 637	611 226	327 285
1999	909 604	617 508	318 080
2000	947 844	625 672	308 499
2001	964 554	632 893	299 607
2002	983 336	648 029	296 528
2003	998 923	648 058	291 757
2004	945 508	750 307	267 524
2005	910 829	729 191	240 825
2006	903 944	709 330	222 074
2007	917 984	716 303	210 540
2008	938 265	727 063	196 225
2009	955 659	746 389	141 389
2010	977 069	734 711	151 881
2011	1 001 764	742 235	115 115
2012	994 088	719 490	98 579
2013	977 228	692 753	92 525
2014	972 356	676 188	91 854
2015	975 952	675 700	91 065
2016	981 355	677 381	90 956
2017	991 444	686 229	91 391
2018	1 011 355	698 730	93 704
2019	1 031 365	705 627	97 273

Zdroj: Statistiky ČSSZ, vlastní zpracování

Graf 4 - Vývoj počtu OSVČ 1990 – 2019

Zdroj: vlastní zpracování

Vývoj počtu OSVČ má stoupající tendenci. Do roku 1996 je počet vykonávajících a platících OSVČ stejný z důvodu povinnosti platit důchodové pojištění při výkonu samostatné výdělečné činnosti jako jediné výdělečné činnosti. Od roku 1996, kdy se důchodové pojištění stalo dobrovolným při nedosažení rozhodné částky zakládající povinnou účast na tomto pojištění, se křivky znázorňující počet OSVČ vykonávajících činnost a počet OSVČ s povinností platit zálohy začínají rozvírat.

Závěr

Oblast sociálního zabezpečení OSVČ byla a je od svého vzniku až do současnosti stále měněna a novelizována. Nová právní úprava vždy na začátku své účinnosti znamenala zmatek jak na straně OSVČ, tak na straně úřadů, účetních a dalších zúčastněných osob. Dosud zavedená pravidla se změnila a všichni účastníci si museli osvojit ty nová. První část diplomové práce je věnována ucelenému přehledu těch nejzásadnějších změn ovlivňujících celé sociální zabezpečení OSVČ. Jednotlivé kapitoly shrnují podmínky účasti na pojištění OSVČ, způsob určení vyměřovacího základu pro odvod pojistného na důchodové i nemocenské pojištění a způsob jeho úhrady. Nechybí zde ani výčet druhů dávek, které může OSVČ z tohoto pojištění nárokovat a způsob jejich výpočtu.

Všeobecným úkolem nemocenského pojištění je ekonomické zajištění pojištěnce v případě vzniku sociální události, čímž může být nemoc nebo očekávání potomka. V případě OSVČ je toto zajištění výrazně nedostačující, což je také vidět na modelových výpočtech. Nesmí se tedy zapomenout zohlednit ušetřené finanční prostředky z nepovinnosti platit zálohy na pojistné v případě trvání pracovní neschopnosti celý kalendářní měsíc. I tak je OSVČ především závislá na svých finančních prostředcích. Od roku 1994 je nemocenské pojištění OSVČ dobrovolné, a také od tohoto roku dochází k poklesu účastníků na tomto pojištění. Pro znázornění vývoje počtu a výše dávek z nemocenského pojištění OSVČ byly použity data evidovaná na OSSZ Kolín.

Na modelových příkladech byl ukázán způsob výpočtu nemocenských dávek v jednotlivých období, který je viditelně celkem složitý a časté legislativní změny jednak ovlivnily výši dávky, ale také způsobily nepřehlednost a chaos v samotných výpočtech.

Statistická data vývoje výše vyplacených dávek ukazují, že v období, kdy legislativa dovolila určit OSVČ vyměřovací základ pro nemocenské pojištění takřka v jakékoli výši bez ohledu na výši důchodového pojištění, řada OSVČ tuto možnost využila, v některých případech i zneužila k čerpání maximálních dávek v případě nemoci či peněžité pomoci v mateřství. Došlo k několikanásobnému zvýšení částky vyplacené na těchto dávkách. Po úpravě legislativy, kdy došlo opět k zavedení závislosti maximální výše nemocenského

pojištění na určeném vyměřovacím základu pro důchodové pojištění, se celková výše vyplacených dávek snížila. Maximální platba na nemocenské pojištění tedy vychází z vykázaných příjmů a výdajů OSVČ, stejně jako například u zaměstnanců. Dalo by se říci, že toto řešení je nejvíce spravedlivé. Pokud si tedy chce OSVČ zvýšit platby na nemocenské pojištění musí zvýšit určený vyměřovací základ pro odvod důchodového pojištění a zaplatit z něj pojistné.

I přes složitost systému sociálního zabezpečení OSVČ dochází k růstu počtu osob vykonávajících samostatnou výdělečnou činnost.

4 Seznam použité literatury

Antošík, J., Herman, J., & Ryba, CSc., J. (1990). *Nově v sociálním zabezpečení*. (1. vyd.). Praha: Vydavatelství a nakladatelství Práce. ISBN 80-208-0173-1.

Arnoldová, A. (2012). *Sociální zabezpečení I: sociální zabezpečení v České republice, lékařská posudková služba, pojistné, systémy sociálního zabezpečení*. (1. vyd.). Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3724-9.

GREGOROVÁ, Š. (2008). Nemocenské pojištění OSVČ. *Národní pojištění, Národní pojištění*(1/2009).

GREGOROVÁ, Š. (2014). Sociální zabezpečení osob samostatně výdělečně činných. *Národní pojištění*(1/2015).

JANECKÁ, Z. (2008). Změny v oblasti důchodového pojištění a pojistného OSVČ. *Národní pojištění*(12/2008).

JANECKÁ, Z. (2012). Změny v sociálním zabezpečení osob samostatně výdělečně činných od 1. ledna 2013. *Národní pojištění*(1/2013).

JANEČKOVÁ, V. (1996). Účast osob samostatně výdělečně činných na důchodovém a nemocenském pojištění v roce 1996. *Národní pojištění*(2/1996).

JANOŠOVÁ, Z. (1997). Vyúčtování záloh na pojistné na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti placených osobami samostatně výdělečně činnými za rok 1996. *Národní pojištění*(2/1997).

Kahoun, V. (2009). *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly [online]*. Praha: Triton [cit. 2020-06-15]. ISBN 978-80-7387-346-2.

KODROVÁ, J. (1995). *Národní pojištění*. (1/1995).

Kodrová, J., & Volfová, E. (1996). *Zákon o pojistném na sociální zabezpečení 1996 a pojištění nemocenské a důchodové pro podnikatele*. Praha: Praktik. Zákony pro podnikovou praxi. ISBN 80-901-8225-9.

KOLEKTIV AUTORŮ. (2018). Zásadní změny v pojištění OSVČ účinné od 1. ledna 2019. *Národní pojištění*(11/2018).

Krebs, V., & Durdisová, J. (1997). *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia. ISBN 978-80-7478-921-2.

LAUMANNOVÁ, J. (2009). Změny v nemocenském pojištění, pojistném na sociálním zabezpečení od 1. ledna 2010. *Národní pojištění*(12/2009).

Loucký, A. (1993). *Soubor komentovaných předpisů z oblasti práce, mezd a sociálních věcí*. Olomouc: ANAG. ISBN 80-856-4605-6.

SOUKUP, J. (1990). Nové sociální zabezpečení osob samostatně výdělečně činných. *Národní pojištění*(5/1990).

SWI±TKOWSKI, A. (2012). *European Union Private International Labour Law [online]*. Jagiellonian University Press [cit. 2020-11-02]. ISBN 9788323383895.

Šmíd, J., & Ženíšková, M. (1996). *Sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců*. Olomouc: ANAG. ISBN 80-856-4648-X.

Šmíd, J., & Ženíšková, M. (2002). *Sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. 7. aktualizované a doplněné vydání. (7. aktualizované a doplněné vydání)*. Olomouc: ANAG. ISBN 80-7263-128-4.

Tkáč, V. (1991). *Sociální zabezpečení v soukromém podnikání*. (1. vyd.). Praha: Spektrum. ISBN 80-710-7022-X.

VLKOVÁ ŠÁROVÁ, L. (2008). Přehled o příjmech a výdajích OSVČ za rok 2007. *Národní pojištění*(3/2008).

VOLFOVÁ, E. (1993). Změny v oblasti sociálního zabezpečení. *Národní pojištění*(7/1993).

ŽENÍŠKOVÁ, M. (1993). Změny v sociálním zabezpečení. *Národní pojištění*(1/1994).

ŽENÍŠKOVÁ, M. (2003). Změny v důchodovém pojištění. *Národní pojištění*(1/2004).